

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 01543838 5

Cenowa, Florian Stanisław
Trze rosprave

DK
4600
K345C44
1850
c.1
ROBARTS

Presented to the
LIBRARY *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO

by

PROFESSOR PETER BROCK

1000

✓

КАЗЕ СВЈЕТЛОПЪК

TRZE

R O S P R A W Y

PRZEZ

STANISŁAWA,

WÓROS

KILE SŁOV

WÓ KASZEBACH

E JICH ZEMJI

PRZEZ

WÓJKASENA.

WILKESKÓWY.

NAKLADEM KSIĘGARNI I CZCIONARNI POD SOWĄ.

1850.

Zorko do zorka,
A bądze mjorka.
Przesłorje Kaszebskje.

DK
4600
K345 C44
1850

PRZEDMOWA.

Mileto poselstwo, gdy się co dobrego zwiastuje. Od wieków zapomnieni Kaszubi poczynają dawać znaki życia coraz wyraźniejsze; dowodem i ta książeczka. Niedawno nikt nie wiedział, do którego działu języków Słowiańskich należy Kaszubski; dziś już nikt nie może bynajmniej powątpiewać o jego szczero-polskości. Dzięki więc tym, którzy rozpędzili tę chmurę niewiedomości, a tém samém do rozszerzenia koła prawdy nie szczędzą zachodu i znoju.

Jest nadzieja, że w krótkim czasie nie jedno ujrzymy, co nam ułatwi bliższe i dokładniejsze poznanie Kaszubszczyzny w ogóle i szczegółach, i że następnie te szczątki odwiecznych Pomorzan posłużą DOMINIKOM SZULCOM do sprawdzenia ich dotychczasowych wielkomyślnych domysłów i przypuszczeń, a tak nie braknie już ogniwa łączącego przeszłość z teraźniejszością i sieroctwo ustanie.

Poczynającym pisać po Kaszubsku ośmielam się jednak zalecić na przyszłość głębszą naukę języka Polskiego, jako konaru, którego Kaszubski

gałązką. W tak ważnym przedmiocie jak języki-
grać nie wolno, a widzimisię czyjokolwiek zawsze
albo śmieszne albo zgubne.

Naczelném prawidłem dla pisarzów Kaszub-
skich powinno być dążenie do jak największego
zbliżenia się do Polskiego, iżby jak najmniej po-
zostało różnic, jeśli już niektóre istnieć mają i
muszą; zatém nie należy gonić za nowościami i
czémś osobliwém, boby się to właśnie stało nieko-
rzystném a nawet wręcz szkodliwém ich własnemu
piśmiennictwu i oświecie narodowej. Postępując
zaś wskazanym sposobem, wystawią swym roda-
kom most, prowadzący ich do skarbów piśmien-
nictwa Polskiego.

Występuję z tą braterską przestrożą, bo z da-
nych urobitem sobie przekonanie, że niektóre róż-
nice w pisaniu niepotrzebnie są wprowadzone.
Samodzielność nie na tém polega. Może później
będę miał sposobność wejścia w szczegóły, gdyby
przyczyna jeszcze nie ustala, i wtedy wyjaśnię do-
kładnie, co ma być zrobioném według mego zdania.

Nakoniec pośpieszam z nowém wydaniem roz-
prawki WÓJKASENA zupełnie poprawném podług
tegoczesnej jego pisemności.

Lesław Łukaszewicz.

XAŽE SVJETOPÓLK.

Dolebog, to nje je žoden profit dlo
wóvc, kjej wóvcorz je wóvca.

Gothe.

Jesz vjelgo doka pókrivo nodavnjesze dzeje Ka-
szebov tak Nadvjislanskich jak e Nadwódrzanskich.
Prze pjirszim svjitle historiji vestępuje kile xažet,
s chterech jeden mjeł swóje stolece ve Gdąnsku a
letne pómjeszkanje v Wólivje. Wókoło 1170 r. pó
narodzenju Christusa przeją tutejszi xaže Sobje-
slav vjare chrzescejanską e vslavjeł se vebudova-
njim klosztore Wólivskjeho. Pó njim nastépóvale
v panovanju jeho dvaju senovje: Sambor e Mszczug I,
s chterech pjirszu barzo se przeczenjeł do pólepsze-
njo kraju. Tak wuvożają jeho za założecela nastę-
pującech mjest: Człochova, Chójnyc, Tczeva, Gnje-
wu. S tim svjate póžegneł se ten dobrotlevi rząd-
ca 1207 r.

Pó njim nastąpjeł jeho jedenok Sobjeslav II,
chteri ze swójim wują Mszczugę I ve cme panoveł.
Wóbedvuch xažet póbóžnosc e szczodrobleve wu-
darovanje zakładov religinech vechvolają store do-

kumenta; ale wó czenach wójennech tak jich jak e jejich przodkov mało dze je vzmjanka. Tim valieczujeszim wókozel sę sin Mszczuga Svjetopólk.

Z notere wóbdarzeni vesokinji meslamji, wódvožnim serce, vjelginji selamji cała e desze, wóbreł sobje Svjetopólk jak noszlachetnjeszi zawod, to je: wuszezestlevjenje swóje wójczezne przez pódcignjenje vszelkich częsci kraju pód jedno e to samo prawo, przez zachovanie narodowósce svech przodkov, przez vstrzymanje napadov saseduech mócarstv, chtere jeho mele panstvo sobje barzo rod chcale przewlaszczec. Jak nasz wulubjoni xąże swóje zadanje vekoneł abo przenomji jak silnje sę stareł je vepelnjie, mo następujaci wópjis jeho žeco vekazac.

Kje jeho wójc Mszczug na smjirtelnim łoszku ležel, deł wón swójich szterzech senov: Svjetopólka, Sambóra, Ratibóra e Vartoslava, do se zawółać e pódzeleł całi kraj mjedze njich, wóstavivsze, pódlug zvezajů Słowjanskjeho, nostarszemu senovji, to je: Svjetopólkovji, zvjerzchnosc nad młodszemji bracmji. Skóro wón 1220 r. wócze zamk, mjel Svjetopólk dose wólną rękę v całim wójcovskim panstvje e nje zabeł wužec te vladze na vevesenje swóje wójczezne.

Dzesinc lat przedtim beł póteźni krol Dunski Valdemar xążeł tutejszych zveczęł e znaczne wójsko wóstavjel na zalogę ve Gdąnsku, chtero sase-

dne, póbliſkje wókólece v póbſteſzenſtvje wutrzimi-
va. To mjaſto s xażecim zamke przepadło v pódzale
Svjetopólkovji. Co telko wón wójca v Wólivje pób-
chóveł, pómesleł wón zaros wó venekanju Dun-
czekov z zemje Kaſzebskje; do czego nijmog mjec
stosovnjese póre jak tej bela, dze vłoſnje Val-
demar ſedzeł v prezonje wu grafa Zvjerzickiego
(Schwerin). To pjirſze przedſeſzęcce jemu ſe jak
nolepji wudało. Wóczeszczevsze ſwoj kraj wód za-
mórſkjego njeprzejacela, chceł wón ſe e Pane Bó-
gu przepódobac. Dło teho vzą wón wúdzel v wój-
nje krzižovi przeciwko Presokom, jeſz póganani
będącim, dze ſe v bjtvaeh nad rzeką Sirguną (Zer-
gą), wóſoblevje prze Storim-Kiszpórku, njedalek
Jelbjaga (Elbląga), móeno vſlavjeł.

Krotko pótemu zapląteł ſe naſz xáže v wójnę
s xażetani Pólskimji. Wód smjirec Boleſlava Krze-
wowuſteho panovalo v Pólſce zvjikle kile rządzcov,
co ſe zazveczoj njimógle zgódzec e ſe mjedze so-
bą vnet wo to vnet wo no kłocele. Xáže Vjelgo-
pólski Vladislav, svok Svjetopólka, mjeł wójnę
s xážęcę Krakóvskim Leſzkę Bjelim. Naturalnje pób-
szed brat mežovji ſwóje ſoſtre v pómoc. Leſzka
ſprzemjerzencę beł Henrik Brodocz, xáže Vroclav-
ski. Wóbedvum pószło lecho. Tę nen burde že-
cim wóplacel, a tu ten, wódebravsze čeſzką rene,
muſzeł chóragjev zvjinać e czim rechli do Szlaska
zmekac. Ale to jeſz nje beł konc tech rozrechov.

Pó Leszku wósteł jeden sin mjonę Bólesław. Konrad, xąże Mazovjecki, przewószczał sobje wó-
pjekunstwo nad tim dzeckę, abe jeho xęstwo Kra-
kóvskje s czasę mog nabec. Ale Bólesław, zvažną
pjismo nosę, wód wópjekuna wucek a szukeł schro-
njenje e pómóce wu Henrika v Vroclavju. Chcevi
Szlązok zebrał znaczne wójsko e szed z njim nje
telko przeciwko Kónradovji ale e przeciwko Vladi-
slavovji, svokovji Svjetópólka, e nazevel sę ju v no-
dzeji zveczęstwa panę Vjelgje- e Mele- Pólskje;
abe jész gvesnjeszim bec vebrane, półączel wón
sę s Krziżokamji czele zokonę Mjemjeckim. Mjimo
teho Svjetópólk ze swójimji Kaszebamji tak snoże
Vładislava vspjereł, że buszni Vroclavczok krotki
le czas wu Vjelgópólanov góscel.

Prze ti leżnosci gvesno pó pjirski ros przeszed
nasz xąże v njeprzejazne póreszenie s Krziżokamji.
Chóc pókuj 1238 r. vszechstronnje zavarti tę wój-
nę zakónczel, póvjikszeł sę jednak coros barzi gorż
Kaszebov Nadvjislanskich ku Mjemcom, chterech
jim ju przedtim póbratimce Nadwódrzansci, v tech
stronach schronjenjo szukajaci, v njedobrim svjetle
bele vestavjile. Sam xąże vnet se przekóneł, że
Krziżokom vjici wó pódbjijanie krajov jak wó roz-
szerzenie vjare chrzescejanskje chódzeło.

Kjej wón vlosnje nad tim rozmiszleł, przeszło
do njeho póselstwo wód Presokov s prosbą, abe se
nad njimji njeszczestlevemji, wujarzmjonemji zle-

toveł, e, jak sam pó zawójoivanju Pomezaniji przewóbjecet, belne wóbhódzenje wu zveceźcov vejedneł, chterzi jich teros za njewólnikov wuwoźale, do panszczezne nagonjale, cobe kóźdi zarodk dovnecch wuczec wólnosee vetępjile. Jedenje wód nje-
ho spódzewaja sę Presoce retenku. Sam wóje svjėti v Rzimje beł na zokon krzižovi ten wóbovjask włozeł, abe sę ze zveceźonim lede peshno wóbhó-
dzele.

Tak kje sę teros xáže Kaszebski za cemjeźone-
mji Presokamji wuja, vekonel wón le wóła popje-
ża. Noprzod wóbreł wón drogę spókojną: vesteł
póselstwo do rzadce Krzižokov, cobe jemu wužo-
lenjo Presokov przedstawiło e wó lagódnjesze wó-
chódzenje sę s pódbjitem lede, novemji chrzesce-
janamji, proseło. Pó njeপomeslnim skutku pósel-
stwa wudeł sę sam xáže do Henrika Vide e vemje-
njeł jemu vszetkje nadwuźeco, chterech sę zokon
przecivko nowonavroconim v Presach dopuscel. To
sę decht njijak njevjidzało rzadce Krzižokov, chte-
ri v swójim wunjesenju nazveł jeho pódburzecele.
Svjětópólk jednak jesz wójne nje rozpóczy, le ra-
dzel wužolajacim sę, abe póstałe kile wósob do
Rzimu, cobe jich skargi przed tribunałę wójca svje-
teho zložele. E tak sę stało. Do teho póselstwa dó-
łączeł nasz xáže porę swójjich radcov, chterzibe
v Rzimje, jako svjadomszi tętęjszech zveczajov e
pó-Łacenje godajaci, belno przemovjile.

Ale to przegótovanje njiek nje pómógło, hó v stoleci popjeski panovalo tej jak novjiksze zamjeszanje. Pó szesenoscedujovim rzadze Cólestina IV nastąpjeł zgórszajaci besrząd v kóscele katoleckim, dze krzosło svjeteho Pjotra njikim nje belo przez połtora roku wóbsadzone; a jinszi przełożoni kóscoła Rzimskjeho, żejąc sami miedze sobą v njezgódze, bele jedenje vłosnemji interesamji zajęci e njimjele žodneho czase na póslechanje skarg dalekjeho lede, wó spravjedlewóse e wópjekę proszająceho; nodto stojeł jim naprzecivko wu dwóre Rzimskjeho pełnomócnjik zokone, chtereho głos teros tim vjiksze muszeł mjec znaczenje, gdesz bjilni cesorz Mjemjecki beł vjelgim przejacelę Krzižokov. Tak ždale ti wubógi ledze prozno całe xęžece e muszele na wóstatku bez wósignjenjo sveho cele s krvavim sercę dodom vrocec.

Skóro xáže Svjetopólk vjidzeł, že jeho vszelkie starannosce na drodze spókojni bele beskuteczne, wuzbrojeł wón sę chutinko e vestąpjeł ze swójim wójskę przecivko cemježecelom. Głovnje z dvuch zamkov nad Vjislą ležącech: Svjeca e Sartovjic (Czartovjic), začą wón Krzižokom dokuczac. Jeho žolnerze napodale wókręte zokone, živnosc e jinsze dostatki dlo varovnji Varmije, Natangije e Barcije sprovodzające, e zabjerale je wóros z ledzami. To sę dzalo 1242 r. e stanovji počatk szescoletne wójne.

Teho sameho czase pódnyos wóburzoni lud Preski bron zemste; dlugo zatrzimani gñjew wózna-
czel swóje drogę wógnję e krvjã; koźdi njepro-
szoni góse Mjemjecki ezele chrzesecjanski, kjele
v jich ręce vpod, muszel se žegnac stím svjate; ce-
ze wósade gnojile swójim pópjole zemję Preską a
pó zamkach Krziżackich plene krew chrzesecjan-
sko stregamji. V polnocni częsci Pres dale jede-
nje dvje tvjirdze: Jelbjãg e Balga ezele Honeda,
skuteczni wódpór e zachóvale žece tim, co se vje-
jih murach schronjile. Ku pelujovji szerzeło se to
krvave mórze przez Pogezanijã e Pomezanijã jaz
do zemje Chólmjinskje. Tu półączele se gromadę
Presokov z wójskę Kaszebskim e vszetce wókrzi-
knele Svjetopólka swójim dowodcã. Jedno mjasto
za dregim póddovalo se valecznim sprzemjerzen-
com; Krziżoce njidze place nje dotrzymale. V cali ze-
mji Chólmjinski mjele wónji ju le troje mjast: To-
run, Radzeno e Chólmno. Procz tech wógranjiczale
se teros ich pósadłosec v zemji Preski na vspómnjo-
ne dvje varovnje v częsci polnocni.

Chceszbe zdołel dokładnje wópjisac radose le-
de przez tele lat cemjeżoneho prze nolepszecch vji-
dokach, že vkrotce swóje zemję wóczeszezi wód
plegavech przebelcov, co na jęzuku pókazivale sło-
wo Bóże a v sercu mjescele jedenje bredną chce-
wóse vzãtku? Chceszbe mog tu vãpjic wó nadzve-
czajni wuceszce Svjetopólka, chtreń dobrze prze-

vjidzeł, że skórobe ten njenaseconi vrog pravi brzeg Vjisle wógarna, tejbe se jemu e leveho brzegu gvesno zachcało? Njesteti! jedna raza vzeła wójna decht czesto jinszi kjerenk. Czeho njimógle Mjemce mjezczę dokazac, to pódstepę wósignęle.

Dietrich Bernheim, stori marszałk, co jesz do tech Krziżokov nolezeł, chterzi z Hermanę Balk no-przod Vjislę przeszeł, vzą szterzech ricerzi e dwa-dzesce pachelkov ze zamku Chólmjinskjeho, prze-pravjeł se przez rzekę e napod jedne cemne noce v xęzecu gromnjiczajiku z vjelgą chitrosą Swjeto-pólka nobógatszi zamk Sartovjice. Pó drobjach vlos woń s temji kilkanosce ledzamji przez mure e spjacech Kaszebov tę w pjen verznele. Ten pódstep zmortyjeł xążeca a Mjemcov njezmjerno zbógaceł e dodeł jim nove wótuche. Tak smutnje skończeł se dlo Kaszebov rok 1243. Zazveczój jidzie za jednim njepómeslnim vepodkę e dregi.

Xażeta Polsci, s chterech jeden przed pjincnosce latamji tak szekóvni batug na Presokov sprovadzeł, rodbe vjidzele, žebe tim samim batogę e valecznech Kaszebov vekarac mógle, njepómeslevsze, że to narzędze s czasę e jim może dac pó skorze. Wónji pódnjese bron na wóbronę Krziżokov, Mjemcov, a na pógnebjenje Kaszebov, swójich póbratimcov. Przede vszetkimji vestapjeł Kadzemjerz, xáže Kujavski, sin xążeca Mazovjeckieho Konrada, co Mjemcov nad Vjislę sprovadzeł; a za jeho przekładę szle

senovje Vladislava, xażeca Vjelgopólskiego, sestrz-
ne dzece Svjetopólka, zazdroszęąc wujovji móčne
varovnje Nakła nad rzeką Notecą, co grancę sta-
nowjila mjedze Kaszebanji e Pólochamji.

Na wóstatku reszeł sę e stori Konrad. Póžoga,
mórderstva e rabunki wóznoczale na zemji Kaszeb-
ski póchod wójska chrzescejanskjeho. Navet na
svjete mjesca, jacto v Wólivje, njimja ta zgraja żo-
dneho względe. Ale na tim vszetkim jesz njedóse,
bó, jak to sę rzecze, bjednemu vjater v wócze, Świę-
topólka vlosni braco: Sambor e Ratibor, wópu-
scele e veszle v scestę zvjazki z njeprzejacelamji.
Na wóstatku, abe mjarę njeszczesco dopełnjic, za-
czą jemu popjeż kłatvą grozec, jeszlebe jesz na dali
póganov vspjereł. Tak ze wszetkích stron barzo
zagrożoni muszeł nasz kóchani xáže zavrzec s Krzi-
żokamji pókuj.

Tej za póstrzednjictvę pópjeskiego pósla Vil-
helma z Modene nastąpjito mjedze Svjetopólkę e je-
ho vrogamji następujące przemjerze: wón wótrzi-
meł całi swoj dovní kraj, ale muszeł Krziżokom
sveho šena Mszczuga, kilkanosce móznjeszech Ka-
szebov e tvjirdzę Sartovjice na porę lat v zastavę
dac e przerzec, że njigde ju njemdze vjici póganov
przecivko zokonovji vspjereł.

Jaki jinszi xáže słabovjiteho charaktere gwesno-
be Bógu dzekóveł, że jesz tak dobrze s te vjelgje
bjede sę vedrapeł. To njimjało mjesco wu naszego

Svjätópólka, chteri sam vjici značel jak tesące jin-
szech, co vekazeje ten vjelgi zokłod Krzižokom
dani. Prze pódpiisanju te wugóde smutk jeho be-
nomji nje wógarna, bó v sercu žarzel sę wógen
zemste ku vrogom. Krotki beł tesz czas pókóju.

Zaros v roku 1244 na nowo wójna sę rozpócze.
Pówod do nje beł następujaci. Stori xáže Mazovjec-
ki Konrad pógórzel sę z xážece Krakóvskim Bóle-
slave, chteremu njegdesz chceł wópjekunovać, abe
jemu wójcovską cząstkę vedrzec. Woń vpod z Le-
tvjinamji e jinszemi póganamji v Krakóvskje e za-
czą tę zemję wókropno pustoszec. Skóro sę wó tim
Presoce dovjedzele, vereszele wónji zaros do Ma-
zovsza, vzele ze sobą Sudavov e Létvjinov, e vszet-
ce plundrovale pórządno, abe sę zo to pómšcec, że
ten xáže Krzižokov na njich sprovadzel. Svjeto-
pólk tesz njezaspeł; chutinko przez Vjisłę przesa-
dzeł e na czele Presokov staną. Ale wón mjeł spra-
vjedlevi pówod do te veprave przeciivko zokon-
vji, bó ten mu anje sena a jinszech v zokłod dąnech
Kaszebov, anje zamka Sartovjic nje vroceł; co mja-
ło pódlug przemjerzo nastęjjic e czeho wón sę ju
kile razi pódobremu dopómjineł. Jeho spravę wu-
znale za sleszną xážeta Nadwódrzansci, bratne dze-
ce, jak e zec, xáže Rugiji Jaromar, e szle jemu v pó-
moc.

Spustoszevsze zemję Chółmjinską, provadzel
wón całe swóje wójsko pód mure Chółmna, dze je-

ho sin beł wukreti. Tu wón sę starel przez jak nowjigsze szederstwa Krziżokov z mócnech murov na rumplac do bjitve vechłoseec, ale vszetko beło daremno. Tej wón sę vzą e wódeszed ze swóją zóbeczą e wuszekóveł sobje legóvjiszczu nad jezore Rządź (Rensen) mjedze Chółmne e Radzene. Ten moł beł njebelno vebrani, a xaże, nje spódzevajac sę žodneho napade, ros szancov nje deł wusepac. Timezasę donjesle szpjegovje wó jeho lechim stanovjiszczu njeprzejacelovji.

Stori wójok Dietrich Bernheim e marszałek Berlevin, njevjele meszłac, wuzbrojile swójiich żołnierzich e vereszeli s Chółmna, abe czym rechli na naszech, pókadbe sę nje spóstrzegle e na wóbedvuch stronach jezora e trząsavjiszcz spókójnje wó bózovale, wuderzec, noprzed jednę częsc a pótemu dregą póbjic. Przetim snožim planje nje zabele wónji jednak wó veslanju póstov do Torunja, abe tejszą załogę vezvale, cobe jak nospjesznji do vspólneho bóju przebeła; a tejbę gvesno Svjetópólk, majac pódzelone sełe, procomko njim beł le mucę; ale veroki Bóga jinaczi cheale. Kjej Chółmjanji nje dalek Rządźa stanęle, nje beło wó Torunjanach jesz njick czec, e stori Bernheim, dosvjodeczoni wójok, radzeł, abe vprod braci s Torunja doždac, a tej razę na jednę półovę xażęceho wójkska a pótemu na dregą wóstro wuderzec; ale zavógnjajace słowa marszałka Berlevina, chteri za bezłvocznim napa-

dnjenjim przemovjeł, barži szle do serca towarzyszi bronje, e vkrotce sę boj rozpoczę.

Na pócętku los Krziżokom pódchlebjeł, bó częsc wojska bez naczelnego dowodce przestraszono njespódzajnim natarcim začę z bójovjiszcza wustępówać; ale v tim przeprowadzeł xęże przez bagna z drege strone jezora swoj wóddzeł, e tej, jakbe wurznę, bjeg bjitve sę zmjenjeł. Krziżokov Chólmjnskich s te mórdercze szlachte le dzesinc z žecim wuszło, vszetce jinszi na placu trupe legle, mjedze njimji stori Dietrich Bernheim e dzirski Berlevin.

Ju'beło pó bataliji, kjej Torunsci ricerze nadci-gnęle, e vjidzac taki smutni konc swóжих braci bronje, chcele wónji zaros nazod zavrocec; ale Svjeto-pólk jich spóstrzeg e nesztu za njimji v pógon, tak, że njevjele z njich Torunja dodrapało. Stąd zavroceł nasz xęże ze zvečęskimji chóragvjamji chutinko ku Chólmnovji, chtereho wósada Krziżacko vjecnim snę nad brzegamji jezora Rzędza spóczyva, e vnet stanę przed bramamji teho mjasta; jednak zadzevjjenje e złosc jeha wógarne, jak wón nawókoł na murach dobrze wuzbrojonech żołnerzi spóstrzeg, co szekóvno łuki napjinale e do jeha le-dzi želozne strzałe puszczałe. Tej wón sobje mesleł, że jence jeha wószukale, co jemu pówjedzele, że Chólmno je bez wóbroncov e deł ich pówudeszec, czeho pótemu njimog sę dozałovac, jak sę

późnji dovjedzeł, że to nje bele na murach żodni żołnerze, le Chólmjanki, przewódzane svech póg łech mężov ricenską zbroją.

Svjętopólk vesteł pólancov do mjasta s prosbą wó vedanje sena; cobe mu gvesno bele mjeszczanji, ju barzo strechlali, wuczenjile, gdebe sinka pód swóją mócą mjele, ale wón muszeł Krziżokom v zamku sedzec. Pómjimo teho szeltes Chólmjinski Rejnka pólannjietwo xążęce nie bez nodzeje wódprawyjeł, hó naradzevsze se z dregimji przelożonemji mjasta, bele vszetce teho zdanjo, że nalepji zrobia, kje se ze Svjętopólkę pógódza, slabą załogę zokóne vetepja, zamk e sena xążęce wóddadza. Wó tim planje dovjedzeł se jeden Mjemjecki mjeszczan, mjonę Schorn, donjos wó vszetkim Krziżokom v zamku, chterzi natechnjast Mszczuga pókrejomu nocą do Sartovjje vevjezle, a mjedze lud pusecele pógłoskę, że jeho do Mjeme veslale.

Jak nasz xáže dosteł to do czeco, rozgórzeł wón se jak nobarzi e v swóji złości spustoszeł zemje Chólmjinską dalek e szerok, a pótemu prova dzeł swóje wójsko przeciwko xążęce Kujavskjemu, sprzemjerzencovji Krziżokov, e, z wóbsitą zdobeczą pówrocevsze, spjeszeł wón zos ku Chólmnovji, abe se znova teho mjasta dobjijac. Jak ju jeden dzel żołnerzi-przez Vjislę beł przewjozli, napadłe na njich Krziżoće ze swójimji ledzamji e jich jesz v njepórzadku będącech začęle mórdovac, e to tak długo

robjile, pókadle chto se wódwožel s te strane v pó-
moc przebec. Vjele z naszech nalazlo tej svoj grob
v valach Vjisle; sam xáže le z bjedą se wuretoveť.
Na njeszczesece przebel jesz v tim samym czasu novi
landmistrz Poppo Osterna z grepą soldatov Mjemjee-
kich do Pres; a xáže Raguski (Austrijacki) Fridrik
jesz vjici jich na wóbronę Krzižokov wuzbrojeť.

Tak e tą razą naszymu valecznemu xážece njick
vjice nje pówóstalo, jak pódac rękę do zgóde; do
chtere se e wóstabjoni zoķon nie deť dlugo prosec,
abe spókójno nadvaťlone sele mog zreperovac, a
pótemu, majac wólne plece, przeciw Presokom der-
nji vestęjic. V wóstatnech dnjach roku 1244, abo
na poczátku 1245 r. przeszło to przemjerze do sku-
tku, chtere lepji zavjeszenjim bronje nazvae trze-
ba, gdesz wóno le porę xężeci krvavi mjecz v pó-
chvje zatrzymało; bó ju v jesenji 1245 r. napelnjila
vjese wó wódnovjenju wójne svjat e jasz wó wu-
sze popieža Innocenteho IV se wódbjila, chteri,
wuszedsze ze Rzimu, włosnje v Lionje ve Franciji
przebiveť e te stad klatve rzuceť. Tak veklį wón
Fridrika, cesarza Mjemjeckieho e jeho sena Kon-
rada, a do naszeho Svjetopólka pósteť wón lest
peszno pjisani, dze jemu pód zagroženim klatvą
serowo przekozeť, abe wódswojeho nepóbózneho
łaczenjo se s póganamji wódstąjeť e nadali kó-
scoła Christusa nje przesladoveť; arcebjiskupovji
Gnjezenskjemu beťo zaros to zlecenje dane, žebe

te klatwę prze bjięu v zwóne e polącech gromnicach na njezdarnego sena kóscota vložel, kjebe wón se grożacim słovom wójca svjeteho jesz niepó-słeszniim mjeł pókazac; a xażeta Pólsci mjele mje-cza przeciw zdrajce vjare svjete wużec.

Ale te vszetkie grozbe nje vevarle na naszelho valeczneho bóhateražodneho vplevu, etak vedaje se, že v jeho zelach plene krev ne porki naszech no-davnjeszech przodkov, co ich stolemamji zvjeme, chtero taká móc mja, že dva kamjenje wógromne vjelgósce z gore Wóxevskie przez błoto, nad rze-ką Chilonską leżace, jasz za Gdinją szmergne, a wóna jesz dali jak wón, dze pódziszden je možna vjidzec.

Kje jemu Krzižoce wó grozbach wójca svjete-ho napómknęle, wódpóvjedel wón jim derno, že anje popjež, anje cesorz, anje žodna jinszo vladza teho svjata jeho nje vstrzimo wód zemste na swó-jich njeprzejacelach. Jeszle zokon žeczi sobje spó-kojnoisce, tej mo slova dotrzemac e mu sena wód-dać. Ale tu trafjel swoj na sveho, abo, jak se to rzece, kósa na kam. Naszi se silele a Krzižo-ce nje spale. Svjetopólk deł tvjirdze Svjece, mje-dze Vjislą e Vdą (Czorną-wódą) leżacą, barži wu-mócnjic a v Zelavach na kutlu Montavskim, to je, dze se Vjislą rozłaczo z Nogatę, do zatoki Friskje plęnacim, decht novą varovnją Cantir vebudovac. Z wóbedvuch gard stareł wón se wókrete dlo zam-

kov zokone v Pomezanji e Varnji živnose e insze ržeeze vjozace vstrzemóvac, dowódzác, že całe ko-
reto Vjiste do Kaszebov nóleži. Landmistrz Poppo
Osterna chceł jelo wó jinszech grancach przekó-
nac e pókrejomu napod zámk Svjecki; ale jemu se
ta szteka nie wuda, bó zastel zalogę na nogach a
pó znaczni strace muszel se de Chólmna copnac.
Vet za vet a darmo njick, pómesleł nasz lubi xáže,
e z wójskę pód Jelbjag vereseł. Wón to peszne
e vjelgie mjasto decht na wókol żołnerzamji wó-
foczel tak, že njicht a njicht z njeho njimog vinc
anje do njeho venc, navet na rzece, Jelbjązką
zvani, njimog se njicht przekrasc. Jak zača głod
mjeszczanom dobrze dopjekac, bele wónji zmuszoni
se wuzbrojic e nocanji to v tę stronę to zos v ne
veleccc, straż xážecą zamórdozac abo krejomką
wóbene, pó sąsednych vsach, dze nje beło Kasze-
bov, živnosce nabrac e zos nocą do mjasta vroccc.
Ros e dregi ten figjel jim se wudeł, ale trzecą riza
ju klamka zapadła, e tejbę gvesno mjasto muszalo
se póddac, gdebe póvtornje chitrosć bjalogłovsko
nje bela naszeho valedzneho bólatera wószuka.
Vszetkje bjalki Jelbjaga stanęle na murach v wu-
zbrojenju męskim, a xáže, wuwozajac jich v sami
rzeci za ricerzi, wód szturmóvanjo wódstapjel.

Pótemu provda Jelblážanji ju vjici nosa za mure
nje veskitnęle, ale landmistrz wó njich pómesleł, a
mjel wón głowę nje kapuszczańą, nje jedenje dło

propórcije, že to tē wu jinszech ledzi głowa sedzi. Wón to dokóneł, że nje na jednym abo dwuch wó-
żach ale na kile wókrętach jim živnosce dostavjeł.
Tak sę zos Svjetopólka plan przewlek. Abe dłegszy
czas temu mjaste mog dosadzac, kozel wón spu-
stoszoni zamk zokóne Kiszpork (Kiszbork), co tē le-
żeł, dze dzisejszo vjes Stori-Kiszpórk je, dobrze wu-
mócnjic ewóbsadzeł tē novą varovnją lednoscą Pre-
ską, abe pód koźdim względe Jellbjažanom dopje-
kale; a sam sę wudeł z Kaszebamji do zemje Chół-
mjinskje, dze beło provdzeve gnjozdo Krzižokov.
Jakle sę tē doma Mjemce dovjedzele, že jejich bra-
co w Presach, choć wód Pólochov vspierani, nje
mjele vestarczajacech seł na pókonanje Presekov
s Kaszebamji, przebele wónji jim zaros v pómoc,
abe tcho szekóvneho kaska zemje nje póstradac.

V pjirszech xęžecach 1246 r. przeprowadzeł
znaczną gromadę wójska Mjemjeckjeho pódstoli-Fri-
drika, Drusinger, s chterim razę przebele bjitni ri-
cerz Henrik Lichtenstein e póseł popjeski, póbóźni
wópat Opizzo, co przez całą drogę kozanjo pravjeł
e nje jednego zwóleńnika rzeczi zokone zjedneł.
Navet sam hochmistrz Henrik Hohenlohe raczeł ze-
mję Preską zvjedzec, abe pódlug nawóczneho prze-
konanjo v tim kraju rozpórzadzeł.

Jednak, co nobarzi Kaszebov górzeło, beło to,
že Pólosze, Slovjanji, vjedno bele na pógotovju,
na pódorędzu, do vspjeranjo Mjemcov, nieprzeja-

celov vszetkíeho, co sę Slovjanskim zvje. Xaże Kujavski v pod noprzod rażę z landmistrzę do kraju Svjetopólka e wókropno pustoszele przez dzevjine dnjov zemję Kaszebską. „Nje belo anje jedneho ka-
„ceka w całim kraju, pójjodo dzejopjis DUISBURG,
„chtere hobe kradzeż, zabore, miecz e wógjen nje
„bele dosignełe.“ Mimo teho vszetkíeho nasz xaże wódvogi nje straceł. Wón zebreł pod Cantir jak novjice le mog wójska s Pres e Pómórza, wuszekóveł je v wóddziale e vereszeli dali v swóje panstwo przeciw njeprzejacelom, co bóгатemi rabunkamji wópakovani e vjele njewólnjikov, wósoblevje njewólnjic, ze sobą zabjerajaci ju dodom vrocale. Krok v krok póstepóveł wón za njimji, e to samo legovjiszcze, co dzen przedtim vrogovji služelo, to jeho następujące noce przijmovalo; przelim mjeł wón na vszetko jak novjigszą bocznosc. Jedną razą vedovalo mu sę, że sela njeprzejacelsko procomko jelo bela njeznaczną; tej wón sę wuszekóveł do bjitve, gvesni vegrane przemovjeł wón do sveho wójska, e mjedze jinszim rzek: „Vjitro muszi nom
„sę wudac zemję Pómórską e Preską na vjeczne
„czase wód jarzma Mjemjeckiego wuwólnjic.“

Następujaci pórenk przenjós jistotnje krvave rostrzegnjenje, chtere jednak nje tak vepadło, jak nasz lubi xaże sę spódzeveł. Jemu sę vprovdze wudalo zmuszec pódstoleho Drusingera e Pólochov, chteremji xaże Kadzemjerz dowódzeł, do wucecz-

ki; ale v tim Lichtenstein nadcignā, bjitvę wódno-
vjeł e tele czase zeskeł, że se wójsko zokone mó-
gło dobrze wuszekóvac; tej se znova krvavo bata-
lijo rozpóczę. Przodki szła pjechóta Presko ze ster-
czącą kopjijā e wókreto tarczą, abe kónje e częzko
wuzbrojonech ricerzi kłóła; ale wóna swójimji ko-
ppijamji nje vjele mógła żeloznim ramjonom abo pjir-
som zrobjie e zaczęła z bójovjiszcza wuchódzec, a
Krziżoce nesztu za nja. Stąd póvstęł njepórządk
vszeregach Svjetopólka, chtereho jeden Mjemc skón-
nja zvaleł e tak mjeczę wugódzęł, że le z bjedā rak
njeprzejacelskich e smjirce wuszed. Z wupódkę xā-
żeca, dowodce, beła sprava Kaszebov przegrano.

Ta klęska zmuszela Svjetopólka do zavarco no-
veho przemjerzo. Nove wugóde, nove przesegi.
Mszczug e kile jinszech panov Kaszebskich wóstalo
nadali v rękach Krziżackich. Xāże przez ten pókuj
z 1246 r. njick vjici nje zeskeł jak spókójnosc dlo
se e sveho lede e wuwólnjenje se wód kłatve kó-
scelne, chterā Villhelm z Modene ju dovno na nje-
ho beł vložęł. Jednak ta zgóda ros roku nje treva.

Tā razā dale powód do kłotnji spóre wó gran-
cę. Krziżoce zagrabjile, mje njic, tobje nic, njechtere
częsce Kaszeb, wósoblevje v zvjerzenę wóbfitejącā
kępę Mjerzeje (Frische Nelhrung), a xāże zos nje tel-
ko, że to nje chceł slesznje dozwołec, ale nodto wu-
tremóveł, że cało żegluga na Vjisle e zatoce Fri-
ski (Nove mórze) jedenje do njeho noleża e póbje-

reŝ czło wód vszetkich cezech wókrętov. Ale wó-
 procz melech rabunkov e pustoszen njick znacz-
 neho nje nastąpjilo, bó wóbjedvje strane se ju do-
 brze znałe s póprzednech wójen. Dlo teho wólele
 tak Krzižocé jak e xáže na rostrzegnjenje tech rze-
 czi dvuch sędzov vzic, na co arcebjskupa Gnjé-
 zenskjeho e bjiskupa Chólmjinskjeho sobje vebrale.

Verok wósob dechovnech vepod noteralnje na
 kórzese zokone; bó chócosz Svjetopólk całą kępe
 Mjerzeje nazod dosteł zvroconą, to jednak zo to
 beł wón zmuszoni swóje pósadlosce v zemji Chólm-
 mjinski, dze jemu jeden zámk e kilkanosce wsi no-
 leżalo, Krzižokom wódstępjic e jim na Vjisle wól-
 ne wókrętnjictwo dac. Dali beło v dekrece vera-
 žone, że Mszczug mjel bec natechmjast bez vszet-
 kich vkrętov wójce vedani. Co wóczevjisce do-
 wódzi, że nasz xáže ju dovno wóbovjazki v ti
 mjerze na njeho vložone beł vepelnjeł. Njedó-
 kładne e rzodki są rzodła do dzejov nech ezasi.
 Njidze nje są varenki vemjenjone, pód jakimji Svje-
 topólk 1243 r. sveho sena jako zastavnjika Krzi-
 žokom deł.

V wógule znajeme me wójne Svjetopólka s Krzi-
 žokamji e jejich przeczene barzo njedokładnje, a to
 jesz novjici s dzejopjisarzy zokone. Vjele rzeczibe
 se gvesno decht v jinszim svjetle pókozalo, gdebe
 te zdarzenjo jaki bestronni autor wópjiseł, abo že-

be jesme przenomji na pórovnanje porę historikov Kaszebskich mjele.

Jakkólvjek nasz xáže v póprzednech wójnach eze wód Krzižokov zacepjonj, eze wód pesznech narodovech przedsevjzec wunjesoni, eze tesz wód njenavjisce ku chutko rosnaćemu zokonovji pórvani, chórągiev swóje rozvjijel: to mjel wón v następującim raze barzo sleszną przeczenę vzie mjecz do garszce e bje sę jasz do wupadleho. Starcovji, jedną nogą v grobje stojącemu, belo teszno za kochanim senę, chtereho tvarze ju vjici jak pjinc lat nje wógládel, a póмимо vszetkích staran e verokov cezech sedzov, przez zokon wuznanecch, njimog wón jeho na drodze spókójni do se dostac.

Krzižoce, vspjarti svježim wójskę krzižovjim z Mjeme, bele zajeti zdobivanjim Pres e vedanje Mszczuga vjedno a vjedno zvłoczele. Henrik Wida wódebrel Presekom Stori-Kiszbork, e, wóbsadzewsze tę tvjirdzę swójimij ledzamji, eigną dah, abe vszetkje wódpadle częsce Pres znova jak norechli pódbjic. Tu stanęło przed njim póselhijctwo Svjetopólka s prosbą wó wujistinjenje veroku bjiskupov; ale wón jich pesznemji slovamji s kvitkę wódrpravjel, á sam vesleł do xážeca Henrika Lichtenstein, abe noprzod z njim dlugo e szerok rosprovjel e jeho dobrze veslecheł czele veszpjegóveł, jak ten valeczni starc z wójną mesli e pódlug te godki jemu wódpóviedz deł. Xáže skarzel sę natural-

nje na njespravjedlewósc zokone, wósvjodczel swóje mjiłosc do pókóju e proseł le wó sveho sena.

Skóro buszni ricerz spóstrzeg, że Svjětópólk njimjeł leszte do wójne przeciw Krzižokom, téj wón jemu vzględe sena deł krotko taką wódpóvjedz: „Xa-
„že njimo žodneho prava do žadanjo sveho sena
„nazod, gdesz tak często swóje przesegi nje dotrzi-
„meł e spóganamji v zvjazku przeciw chrzescejanom
„wójoveł. A jakoszbe gvesnosc vzględe jeho me-
„sli pó vedanju jemu sena dlo zokone wósta?“ Svjět-
topólk scerpjeł z bole v sercu tę derną godkę Mje-
mjeckjeho szlachceca e jesz vjedno nje chceł się bro-
nje chwacec. Ale kjej jemu samemu zastępcza land-
mistrza prze wustni rozmóvjje žodne lepsze wód-
póvjedze nje deł, tej jemu žodna jinszo droga do
wósignjenjo sveho prava nje wósta jak mjecz.

Pókrejomu wuzbrojeł wón znaczne wójsko e njespódzajno vpod 1248 r. do Kujav, abe noprzod sprzemjerzoneho xąžeca zokone, Kadzemjerza, wu-
skromnjic, co vjedno z Mjemcamji trzimeł e navet teros, jak się njechterzi dziejopjisorze domiszlaja, się
przeczenjeł do vjeczne zvlóki vedanjo Mszczuga. To je rzecz gvesno, że nje telko Krzižoce ale e Pó-
losze z jedne strone się Svjětópólka bójele a z dre-
gje wó zagarnjenje zemje Kaszebskje pód swóje za-
rzade kusele, cobe jim się norechli wudac mógło,
kjebe się nasz valeczni xąže bez następcze tę no nen
svjat przenjos. Svjětópólk przewjidoveł przeszłosc

Słowjanov Nadvjislanskich i tim barži muszeł sę na póbratimcov Pólochov górzec, co Mjemcov przeciwko swójjim ledzom vspjerale.

Z wóbfitą zdobeczą vrocel nasz xaze do sveho kraju, abe se tu vprzod njevegódnego cęzare Kujavskjeho pózbec a pótemu jak norechli do Pomezaniji vkroczec, dze na njeho gromade Presokov źdale. Skóro wónji jelo naczelnjikę wókrzeknęle, komenderoveł wón zaros przeciwko Storemu-Kiszbórkovji, skądbe pótemu njedalek do Jelbjaga e jin-szech zamkov Krziżackich mjel. Prze zdobivanju te varovnje wulozeł wón, jako bjegli dowodca następujący plan: Kiej wón sam z jedną częscą wójska na słabszą stronę zamku wuderzeł, leża drego półova wójska v wukretce naprzecivko mócniejsze strane tvjirdze; jakle żołnerze zokone całą swóję wuvogę e vszelkje sełe na wódparce szturmju zvrocele e tę dregą stronę mjasta bez vszelkje straże wóstavjile, vepadle jedną razą Presoce z wukreco, vlezle pó drobjach przez mure e rzucele sę na przestraszonych wóbroncov grode. Cało załoga legła trupe, pód wóstrim mjeczę Presokov e Kaszebov, a Svjetopólka chorągjev póvjeva na vjeżach Kiszbórka.

Ten szczestlevi póczałk xazece benomji dobreho konca jesz nje zabespjeczeł, bó zokon krziżovi beł to padale nje wó jedni głovje; coros nove grepe Mjemcov, chcevech dobreho žeco z melim kószte prze letki robóce, do Krziżokov przebivale. Stakich

ledzi, krziżę wóznaczonech, zebrał sobje Henrik Wida znaczne wójsko e cigną przeciwko Svjetopólkovji, chteri, dovjedzawsze se, ze jeho sele bójove bele barzo mele procom soldactva Mjemjec-kjeho e njevestarczające do valne bjitve, jak no-spjeszaji se do Kaszeb wudeł, abe novi póbor wu-czenjic.

Timezasę vebudovale Krziżoce na vjerzchelku dose vesoko gore prze rzecze Sirgunji (Żerdze) mócną varovnją e nazvale ja Novim-Kiszbórke, cze-le Kiszpórke, chtere mjono to mjasto jesz pódzis-dzen mo. Ta tyjirdza mja strate storeho Kiszbórka zastapjic e przedsevżecom Presokov s Kaszebamji tamę stavjic.

Skóro se landmistrz Wida dovjedzel, ze stori dowodca prze wójsku v Pomezaniji se nje znajde-je, wuderzel wón noprzod na Presokov s całą swóją selą, e, bataliją vegravsze, na Kaszebov, a pótemu vereszel wón przeciwko samemu xážece, chteri vlosnje na marszu pód Malbórgę (Nalibórkę) se znajdovel e wó chitrim póstapjenju landmistrza jesz njick nje beł czeł. Njespódzajuje napadli meż-nje se Svjetopólk bjeł, ale, njimajac vestarczająceho wójska, muszel wón s place wustępjic e v svim zamku Cantir schronjenjo szekac.

Stąd zaczele se parlamentacije wó pókuj. Wóbjedvje strone žeczele sobje znova konc wójne. Svjetopólka vlos ve vjecznych wójnach se zesevjeł,

besenne noce v rozmjšljanju nad wuszczestlevjenjim swójich pódđanech przepedzone, pódeshli vjek do zemje jeho cesnele; a dosvjodečenje jeho wuczelo, že chóbe se do wupadłego s Krzižokamji bjeł, jich njigde nje przezveceži, bó nje telko cało Germanijo ale e jinsze państwa bełe sprzemierzenie zokone, kiej na jeho stronje jedenje ten pówda wódwoźni e bjitni ale meli ludk Preski beł, chteremu Krzižoce coros to vjici zemje wódbjerale, a reszce przez pustoszenjo, niedozwołanjo komunikaciji e tę dali, dzen v dzen dokuczale, bóe to beła jich cało robota, dło chtere wónji tu przeszle. To rzemjesło beło tesz przeczena, czemu wónji sobie przenomji tak dlugo nad Vjislą pókuj žeczelo, jaszbe Przesokov decht czesto zawójoval ezele tech póganov do njeba, teho peszneho njeba, vesłale, a jejich lechą zemje dło se zagrabjile.

Nasz xaże dobrze przeczuvel, že skórobe jim na póganskich deszczekach schódzelo, tejb e wónji szekóvno chrzescejanskje, wósoblevje Kaszebskje czele Pómórskje (bóe Kaszebji są Pómórczanamji, co noleżą do Słowjanov), deszczki tę no nen svjat expedijovale, e dło teho wón tak meźnje, vnet całe swóje žece, czeto v bóju, cze doma przeciv njim valczel e wó zabspečenje przeszlosce swóji w ójczeznie e zachovanie narodowósce se stareł.

Tą razą wudalo se popjeskiemu póstovji Jakubovji Pantaleon'ovji z bjiskupamji Kamjinskim s Pó-

mórzo e Włoczavskim s Kujav trvale przemjerze miedze Krzižokamji e Svjetopólkę zavrzec. Vszetkje spórne punkta daće sę szcześnie pógódzec; wóbjedvje strane zaprzesegle zašecze vszetkích ve-rządzonech krzivad, stałą przejazn e vjeczni pókuj; xáže zrzek sę vszelkjego zvjazku z njeprzejacołmi zokone e wódebrał sveho sena Mszczuga.

Tak skónczela sę v pjirszych dnjach grudnja 1248 r. długo, krvavo wójna, chtere dreganjo jesz ros v 1252 r. sę pókozałe. Brat Svjetopólka Sambor sprzedel kępę czele vespę Cantir, co do nieho nijak nje noleża, zokonovji, chteri pótemu wód xážeca pócvjirdzenjo sę domogel. Svjetopólk naturalje nje chceł sę tak letko swóje vlosnosce pózbec e pódpjis vzbromjel. Krzižoce zo to, njeleba-vi do rabunkóv, veszle do zemje Kaszebskje e začęle mjeczę e vógnję pustoszec. Tej xáže, abe jim sę vevdžeczec, vpod do Pómezanije e to samo robjel. Jak ricerze vidzele, žebe złoścą njick nje skurale, wudale wónji sę do prosbe, e to ju nje wó kępę Cantir ale wó Panjenską, co leži pód Chółmnę mjedze Vjislą a Trinką, e tę dlo Chołmjanov vek-pjile.

Svjetopólk żeł pótemu jesz 13 lat v pókóju e stareł sę przez ten czas wó pólepszenje bete swó-jich Kaszebov czele Pómórzanov. Davsze ju na smjirtelnim łoszku swójim senom Mszczugovji e Varteslavovji różne napómnjenjo e przestrogi, prze-

njos sę ten valezni muž 11 sticznja 1266 r. do
wiecznosce. Jeho zvlöki przestavjono v Wólvie;
a sukny e wuzbrojenje zachovale mujichevje jako
svjetosc, *e chto sę le tech dotkna, nalos vjelga lu-
ske wu Noscjetsze Panne Mariji.* To jedno dose
svjodezi, ezim Svjätópók dlo syeho kraju beł e jak
jeho lud mijilovel e tezel.

WÓ ZMJEMCZENJU KASZEBOV NADWÓDRZANSKICH.

Historija wuczeła e wuczi, że norechli panovje vprovadzele cezozemszczę, norechli pógardzele wójczestemji rzeczamji, vesmjjevale wójczeste zvezaje, no-przod trwónjile grosz krajovi na wókazalóscie e zbetki, no-przod pógnebjale e njewóhujile pódvladnych, no-przod wunjevjinjale rozvjczłosc e zepsece, no-przod sę zaprzedale e zdradzele, no-przod vzivale pómóce e wó-pjeki czech przeciw swójim, no-przod zabele wó klęskach wójczezne, no-przod se wóswójile e zaprzeczajile s cemje-żecelamji narode, bivale e bavjile sę v jejich domach, nadskakivale e pódchlebjale vrogom, wugonjale sę za jejich zaszczetami e łaską, jednim słowę, norechli chwotali sę vszatkjeho, co-le sę przeczenjic mógló do wupodku wójczezne e zepseco lede swójeho.

L. D. E.

Wód nodavnjeszech czasov zamjeszkivale Kasze-bji, częsc vjelgjego narode Slovjanskjeho, całąprze-strzen, wóbjęłą rzekamji Wódrą, Vartą, Notecą e Vjislą a mórzę Balteckimi czele Vjelgim, e tak dłu-

go zachóvale swóje wóbeczaje, swóje móve v cze-
stosci, pókad nje przejele vjare chrzescejskije.

Zaros z jeje zapróvadzenjim mjedze Wódrą e
Paržantą začete se vkradae do zemje Kaszebskije
eze zveczaje, ezo godka; bó pjirsi glosecele slo-
va Bóžeho, novjici wód zochóde abo pelnja prze-
chódzaci, starale se rozszerzee abo jezek kóscelni,
to je Lacinski, abo swoj wójczesti, to je Mjemjec-
ki. Wu niechterech dobrze meszlącech xęzi dza-
lo se to s pótrzebe, ale wu vjiksze częsce bele
vzględe politiczne. Gvesno s te a nje z jinsze prze-
czene naši przodkovje tech njeproszonech gósci
barzo nječętno przijnóvale, chóc jejich vjara pó-
gansko ezele Slovjansko do vjare chrzescejskije
barzo pódobną bela; bó wónji vjerzele vbjeleho Bó-
ga, to je Bóga; v czorneho Bóga, to je czorta ezele
djobla; v njesmjirtelnosc desze, v nadgrode za do-
bre a karę za złe czene pó smjirci.

Tak zapiteja se pódlug KANZOVA v 1124 r. p.
n. Ch. mjeszkance mjasta Szczecena, v vjerze wój-
cov žejaci, Ottona, biskupa Bamburgskjeho, jim novi
zokon wópóvjodajaceho, v ten spósob: „Pó co me
„mame novą vjarę przejic? Cze dlo teho, abe jes-
„me bele rovnemji jinszim chrzescejanom? Tej me
„to chętnje zrohjime; ale žebe me jesme se przez
„to mjele stac bógobójnjeszemji, temu me žodną
„mjarą nje vjerzime, bó vjidzime, že mjedze chrze-
„scejanamji są vjiksze zbrodnje njiszle mjedze na-

„mji, to je: kradzež, mórderstvo, złodzejstwo, lža,
„wószekanstvo, tak vjelgo picha, bucha, znjevoga;
„že nječterzi chrzescejanji zdrzą s pógardą na swó-
„ję włosną religija. Takjeho zokone me sobje decht
„nijak nje žeczime. Nom se vedaje, že ve jedenje
„dlo teho tak górljevje pragnjece nas chrzescejana-
„mji zrobnje, abe jesce pótemu nas tim leczy pód
„swóje móc e vladze zagarnęle.“

Sto lat pózdńi, to je wókoło 1230 r., kjej xą-
že Pómórski ve Gdąnsku Svjetopólk klosztor v Bu-
kovje, njedalek Slepska, vestavjeł e v braku jin-
szech mnjichov do njeho Mjemjeckich sprowadzeł,
beł lud Kaszebski ju tak vjele wód dechovjenstva
Mjemjeckjeho wucerpjeł, že vkrotce zokónnikov
peszno venekel e klosztor v gruzmaki znjiszczeł.

Jak zazvecoj seła dechóvno za sobą dzałanje fi-
ziczne pócičo, a pótemu skutki coros vjiksze ve-
wóluje, tak se e tu dzało. Dopjerze tej se začę
germanjizacijo v Kaszebach Nadwódrzanskich nje-
gódzevje szerzee, kje se cesarzovji Mjemjieckiemu
Fridrikovji I wudało jejich xąžeł Kadzemjerza e Bó-
gusłava ku swójemu zamjarovji naklonjic. Zapro-
szesze bóvjem wóbedvuch 1181 r. do wóboze
sveho pod Bukovec (Lubeką), tak jich wunjeł głod-
kimji slovkamji, vjelgimji wóbjetnjicamji, nadzve-
czajnemji vjidokamji sobje wujic, že wónji vjelgimji
xąžetamji Rzesze Mjemjecki wóstavsze dodom vroce-
le. Takjich Mjemcszekovno rzeszeł, zdrzeszeł e wu-

rzeseł. „Je to barzo meło czesc e honor“ pójodo vspómnjoni KANZOV, „v pórovnanju z wólnoścą, chte-
„rą wutracele. Przedtiin nje bele wónji njikómu
„pódlegli, rozpórzadzale e rządzele swójim kraje
pódlug wólnoścne e całeho narode wóle.“ A SAXO GRA-
MATIK, dziejopjisorz Dunski na póczałku XIII vjeku
żejaci, nazevo te honore na str. 371 „póddanstwo
„przewódzane blichtrę gódnosce.“

S tego łączenjo sę z Mjemcamji pówstało coros
górsze półożenje dlo tetejszych Słowjanov. Ju Bógus-
łav, wóstavsze pó smjirci brata sveho Ka-
dzemjerza panę całeho xęstva Nadwódrzanskjeho
v Szczecenje, póśleł swójich senov Bógusłava e Ka-
dzemjerza do biskupa Zvjierzickjeho (Schwerin)
Berno, abe se bógobójnje vechóvale e szvargóta-
njo Mjemjeckjeho nawuczele a przez to zdajnjesze-
niji do rzęde sę stale e wód Mjemcov barzi póvo-
żani bele. Jakle sę chcevim sasadom czele meszo-
kom v ten spósob wudało xażeta Kaszebov Nad-
wódrzanskich tak dalek doprovadzec, co sę zaczę-
le narodowósce svech przodkov verzekac, nje za-
beł ten chitri lud z mądřą głová; ale bez serca, wó
zuchvalszych, njegódzęvszych krokach.

Wspómnjoni cesorz Mjemjecki Fridrik, Żelto-
brodim zvanj, chcąc wóslabjic tak Dunczekov jak
e Pómórzanov, abe sę kjekólvjek nje łączele z jeho
głóvnim njeprzejacełę Henrike, przedomk Lva ma-
jacim, xážece Saskim, namovjeł Bógusłava, jako

vjelgjeho xażeca Rzesze Mjemjeckje, do rozpóczenjenjo wójne s Kanutę, królę Daniji, a pótemu jelio v samim bóju zdradzecko wópuseł.

Njeszczestlevi, wószekani przechrzta, choć se barzo męžno hjeł, straceł na mórze 500 wókrętoy, całe wójsko e jesz wielgą grepę lede; bó Dunczece, zveczęvsze na mórze, vkroczele do jeho kraju, mórdovale bez mjiloserdzo storech e mlodech, a dzevczeta peszne, snoże hjalki, nókósztovnjesze sprzeta zabjerale ze sobą na wókręte e wódwózele to vszetko tę liet do sveho kraju. Xáže Kaszebski; njimógac se dożdac pómoce cesarskje, beł na koncu zmuszoni zrobjie przemjerze choć jak nolechsze. V swójim nędznim półożenju przerzek wón Dunczekom przez kile lat znaczne seme pjénjadzi davac e njigde wójne anje przeciwko Daniji anje przeciwko xażetom Rugiji, sprzemjerzencom krola, nje provadzec.

„V ti wójnje,“ póvjodo KANZOV, „tele Vendov „(to je: Pómórczanov czele Kaszebov) póległo, pó- „veginęło, że całe wókólece se pustkamji stałe.“ Pó taki kłęsce beł ten zdradzoni przemjerzenc cesarza Mjemjeckjeho zmuszoni do branjo Sasov e jinszech vłoczęgov do zemje Slovjanskje, chterzi przez vpliv swóжих ledzi, wósoblevje cesarza, jeho wurzędnikov e mjescove dechóvjenstwo vnet nje telko vszetkie wurzędę v swóje ręce dostale, ale, co jesz górsze, s pógařdą zdrzele na pravnech, wód-

vjecznech pódodoczi te zemje Nadwódrzanskje e njibe za jakje lechsze stwórzeńjo jich wuwoźale; mówe, wóbeczaje e przemesł Slovjánov starale se vetepjic; v szkołach, sądach e pjismach zaprowadzele jęzek Łacinski abo Mjemjecki; s cezech krajov pozlecali mestrovje wutwórzele tak zvané gilde czele ceche, do chterech źoden Pómórzeńjin v całim xęstvjje nje beł przejęti e mesterstva nje wósigną: tak njimog tu bec Kaszeba anje pórządńim, prawnim szevcę, krovę, kóvole, ceslą, stolarzę, kusznerzę, tokarzę, bednarzę, e te dali, anje jakimkólvjek wuconim, cohe sobje glovą na chleb zaróbjel. Jeho przeznaczenjim belo sležec e rolą wupravjac dło panov Mjemcov abo pómogre bec wu jakjeho, cezeho mestra, to je stanovjic pevni gatenk rozemneho bedła. Slove, nad Wódrą vszelko Slovjanskje tak dlugo Mjemcom smjirdzalo jasz vesmjirdzalo wóprocz chleba Pómórskjeho, chteri jim beł e je mjódnim.

WUVOGI

NAD MÓVĄ KASZEBSKĄ.

Me Kaszebji god me móvą Slovjańską, to je: podobną jak Pólosze, Serbovje, Łużanamji zvańi, nji dovni Pólabjanji, Czechovje, Resce, Serbovje Nad-dunajsci; Bulgarze. Nje vjele jinaczi, jak me dzis, gvesno ju wód njepamjjetnech czasov godale naszi przodkovje, a to nje telko v tim casnim kąceku, có me v njim teros jak zakłeti sedzime, ale jasz tę het nad Wódrą e Vartą, a może jesz dali. Jednak wó-nji mjele vjele njeszczesco przez njedobrech sąsa-dov, co lubjile sę cezą vłosnoscą wópjekóvac e teho sę roznemji spôsobamji, vnet na drodze religijni, vnet przez wójne abo jakje jinsze pódstepe dobjijac. Pó-bratimce Pólabjani muszele dose chutko ti chitrosoci pódlegnać; pótemu przeszła kóli na naszech wójcov, dze noprzod dale sę xażeta wuvjesc drapjeznim vjil-
kom, wóvczą skorką przewódzaním.

Tak noprzod zakradła sę wu panov Łacezna a drópke pózdnji Mjemczezná. Sete vjedno pó vjerz-
chu plevó. Xężó gódale pó-Łacenje a xażeta pó-
Mjemjecku e vkrotce začele vszetce smjotankovje

e wurzędnjice jak papugi za njinji paplac, bó jaki pon, taki krom. Szło to coros dali e le te se pokazovale se szezetne vejatki, jak to v Kaszebach Nadvjislanskjeh wu xęszca Svjetopólka e jedneho Bóguslava xęszca Nadwódrzanskjeho v Szezeceenje. Wód wóstatneho máme navet dokument v naszi móvje pjisani, co se znajdeje v xaszce z napisie: *Destinata literaria et fragmenta Lusatia.*

Mjedze xędzami tesz se porę nalazło, co v naszi móvje perzue pjisale; tak przeložel x. PONTANUS (Brueggemann) v Szmeldzenje *Katechezni M. Le-tra*, co deł do dreku, e cali novi testament a ze storeho psalme Davida, co se v bibliotece Slepki jako manuskript zachovuje.

Na póczatku tego stuleca beł pjirszij x. MRAGA (Mrongovius) ve Gdąsku, eliteri se zacza nad móvą Kaszebską zastanavjac e kilkanosce nom vloscevech slov v svojim Mjemjecko-polskim słovnjiku deł vedrekóvac. Pótemu zvrócelo towarzestwo dzeji e starozetnosce Pómórza v Szezeceenje no ten przedmjet swoje wuvogę e starało se wó poznanije nasze móve, ale dotechezas njevjele skuralo. X. MRAGA deł do przedrekovanjo temu towarzestwu vspómnjonji Katechezni e zložel v manuskripcie meli zbjour slov Kaszebskich. Ten słavni literat Pólski e pódcuvi bronjicel móve nasze, co ju wósmi krzižek liczi, zvrócel tesz wuvogę Reskov na nas wópuszczonych, a navet wód niechtereich póbra-

tlmcov vesmjonech, Slovjanov. Resce tu barzo szlachetno vestapjile, bó njeszczędzile, jako zamożne panstwo, żodnech kósztoch, abe mówe nasze póznac. Tej za pomocą tego samego Mrągi czele Mrongoviusza (te to je provdzeve injono jeho przodkov), napjiseł pon PRAIS s Pjotrogarde (Petersburga) rospravę wó móvje Kaszebski e posleł ją do dom, dze ją vedrekóvale. Jesz ros mjeł nasz kóchani xadz leżnose zrobjenjo vzmjanki wó naszymóvje. Jemu nadesłale s Póznanjó gramatikę JORDANA wó móvje Serbov Łuzickich do roztrząsnjenjo, a te wón często vspómjino bliskje pokrevjestvo tech dvuch narzeczi Slovjanskich. Ta kritika je vedrekováno v *Tigodnjiku literackim* v Póznanju.

Także máme, gvesno przez jakjeho xędza napjisane, *Wójczesasz* e mełi *Zbjor slov Kaszebskich* v bibliotece Berlinski.

Po Mrongoviuszu e Prajsu vestapjeł do czynnosce WÓJKASIN. Wón pjiseł na póczatku rosprovki wó Kaszebach v móvje Mjemjecki do rocznjikov Slovjanskich (*Slavische Jahrbuecher von JORDAN, Leipzig*), dze ju prze koncu jich vechodzenjo za redakcije Smolera deł vedrekóvac pó-Kaszebsku: *pósitkóve słowo jem; zajimki wósobjiste, jo, te* e. t. d. e *leczebnjiki*. Pótemu, wóstavsze kórespondejácim człankę veži vspómnjoncho tovarzestva, przesleł wón niechtere rzeczce pó-Kaszebsku pjisane do Szczecena, chtere jednak dotelechzas nje

są vedrekówane. Tak wón sę wuwzą e del włosnim kószte vetloczee ve Gdąnsku wu Wedela: 1) elementarzek pod nazwą: *Xażeczka dlo Kaszebor*; 2) krotochvilne dzelko z napisę: *Rozmówa Pólocha s Kaszeba*; e korekturą sę sam zaja. Telo sameho ezase del wón porę rosprovk do *Szkóle Narodore* e *Gazete Polskje*, dze vjele błędov drekarskich sę znajdeje; tak np. stoi w Szkóle Narodovi: z zemje Preskje zamiast zzemje Puckje. Ju perznę muji błędov je v póvtornim wódcescu rosprovki: *Kile slov wó Kaszebach e jich zemji*, chteri L. Łukaszevicz w Krakovje wuskutecznej.

Vjele Pólochov a navet njejeden Kaszeba górze się na Wójkasena, że wón porę leter v alfabece Pólskim zmjenjeł abo do ducha móye Kaszeb-skje zastosoveł; wósoblevje wubólevają nad tim, że wón wulubjone **y** czesto verzuceł, co tak dłu-go, choć w różnych pózicijach, placa dotrzymało, e że zamjast **w** pisze **v**; że **j** e **h** njedobrze potrzebuje; że wókazeje njejaką mjiłosc do jinszych narzeczi Słowjanskich, jakoto: Czeskjeho e Serbskjeho, e nje trzimo sę strikce pjisovnje Pólskje. Na to wszetko leži wódpóvjedz v następujacech punktach:

- 1) Pó długjich spórach z jinszemji Kaszebamji, cze 2gi przepodk sę mo kónczec na: **wó**, **ió**, **go** abo **ho**, wuzneł Wójkasin za nomnji vemóvje wódpóvjadajace **go**; a zos **wó** abo **ió**, jako v żo-

dnim narzeczu Słowjanskim nje będące, także wódrzuceł; tej jemu njiek vjici nje wóstało jak **ho** pjisac.

- 2) Do pótrzebovanjo **v** zamiast Polskiego **w** njel wón dva powóde. Polskje abecadlo póchódzi z Łacinskjeho, a v Łacinskim mamy **v**. Pódre-gje, bela jemu jedna letera na wóznaczenje Grec-kjeho digamma pótrzeбно, bó Kaszebjj njerod jakjekólvjek słowo bez vspótgłoski rozpóczina-ją; koždemu zos znavec języka Egjelskjeho je rzecz vjadomo, że ten narod swóje **w** często v pódobni spósob jak digamma vemovjo. Te dvje przeczene jeho vspówódovalo do wuživan-jo **v** zamiast Polskjeho **w** a zos **w** do wózna-czenjo mócnego Greckjeho digamma.
- 3) **y** nje lubjile Rzymjanji, Mjemce starają jcho se pózbec, a Pólosze nje vjedzą, co mają v **j**, e trzimają se teho **y** jak pjijani płota. Stądto pó-chódzi, że v jżeku Polskim njechtere słowa czvjorako pjiszą: Marya, Maria, Maryja, Marja; tak samo varyat, karazya, Francya etc. Tymcza-se, jak profesor Łazovski póvjodo, brzmi spótgłoska **j** jak pólsamogłoska **i**; a znowu jinui gramatice Pólski nazevają ją nomjilkszą spótgło-ską. Czemuś tej njimome na mjikezenje jinszech vspótgłosk letere **j** pótrzebovac? Njechle se wó-ko do te pjisovnje przezveczaji, a to decht do-brze pudze e njemdze se tech striszkov za vjele

vedovalo; vlosnje jak przedtim **y** nje razelo. Koždi znaje slavneho Snjadeckjeho krzek na **j**, kjej vjele jinnych wólało: Njech žeje **j**!

- 4) Jesz jedna letera v pjisovnji Kaszebski mo decht wóddzelnje brzmenje, to je: **ó**. Nje je to Polskje **ó**, co njemal jak **u** brzmi; ale je to **œ**, dze se wód **e** njevjele czeje. Abe vszetkích samogłosk vemóvę dokładnje wóznaczeć, trzebabe jesz póřę znakow zaprowadzeć, co se pózdni moze naleze. Tak brzmi **e** ros jak Mjenjeckje **ae**, dregi ros jak **ee** abo jak **e**; o znovu czasę jak **o**, czasę jak **oo**, czasę tesz jak **ã**, dze se pótemu v spódkowanju często v **a** zamjenjo.
5. S spolgłosk je notrudnjeszo letera do verzeczenjo **I**, chtëre Kaszebji njigde tak czesto nje vemovjaja jak provdzevi Pólosze. Dlo teho se na kępje Svorzevsko ten zveczoj vkrod, že tełejszi lud njigde **I** le vjedno **I** godo e mjono Belekow mo. Jinsze letere Pólskje Kaszebji dobrze vemovjaja wóprocz **é**, **ś**, **ź**, chtërech vcale nje pó-sodaja.
6. Dalszo roźnjica mjedze móvą Kaszebską e jeze-kę Pólskim leži v zmjanje samogłosk, v jinnim akcence, v zachóvanju lecze pódwojne v czasovnjikach, zajimkach wósobjstech e njechte-rech jimjennjikach, v wužíwanju słow jedenje Kaszebom abo tesz e jinnim Słowjanom, wóprocz Pólochov, vłoscevech. V wógule je do vno Pól-

szczeczna Kaszebom vjele rozemnjieszo jak te-
raznjiesz pjsima; navet móga wónji store Pól-
skje xaszki do nobożenstwa dosc dobrze pótrze-
bovac.

- 7) Kaszebji njimaja akcente (—) vjedno jak Pólo-
sze na przedwóstatni selabje wód konca, ale mó-
ga jen mjec na jedui ze szterzech wóstatnych, np.
wósoblevje, pólcvka, póczvara, p̄jastunka, kōbeła, pōle-
ca, gōrzelka, pōłova, przējacel, nōlepszi, kōrtonok, nō-
dzeja, gōdzena, wōsoba, żelazo, lēszczena, chōroba,
jāgoda, njecnota, pszēnjica, dokōła, zdōleka, nōtera,
pōvjinnosc, skāzovka, sēkjera, wōpełka, spōvjēdnjica,
kazālujica, kropjēlnjiczka, kropjidło, wōrgane, zwōn-
njica, czōselka, rozwōra, kōmora, kōprōvjina, przē-
czena, rōznjica, rōbōta, wōkrēszena, vāsēvnjica, kō-
lano, starkōvjizna, skrzēpjice, vjēczerza, tajēmnjica, wō-
gnjiwo, kāpleca, bleskāvjica, rēkāvjica, nogāvjica, mō-
dletva, mūlena, kulbaka, pāmjatka, nōwuka, wōjczeczna,
pjōtreszka, cēbula, sōdzovka, jēzoro, kōstnjica, pjērze-
na, mōteka, pōdwōgōnjica, vēdzedło, zoganjice, pōgo-
da, chālepa, stōdoła, szivoczka, pjēroczka, cēdzedło,
dōzdrzelec, fērnoga, pōgōrzec, mōgiła, chōleva, īsisi,
pīlili, jārzena, jīstibka, jīvrovac sę, mēnorka, kōvolka,
pāsturka, vjēsnojczka, wōtrēba, kōlibka, žēvjica, kōva-
dło, jārzbjina, kōzēleca, wōseca, latorozga, vjērzejja,
pōkrzeva, drābjina, pajiczena, wūleczka, pļeconka, trē-
czeczna, jēsora, pāleca, szōtora, zowūszejica, žēlosko,
zēlesko, sīkovka, strzikovka, sōbota, žābica, vjīleca,

njēdzela, ktōreto, wōchota, zgujilezna, zmōklena, pō-
temu, strāszedło, pōtrovnjica, vjesolo, njekara, zo-
dzerzga, nozemujica, nōżice, murlata, lesece, letevka,
puchlena, pōvoga, karkuleca, kōnoplā, kōpeto, kōsze-
la, kōkōszka, vjirzgūleca, kukuczka, wōdnoga, jaskū-
lecza, jałowjica, jīglena, gōnjitya, gōrczeza, tovarze-
stwo, gādzena, njizena, njēdovno, dānjica, cērkyji-
szeze, legōvjiszeze, chlōpjiszeze, wōgnjiszeze, klēpji-
szeze, batożeszeze, mrōvjiszeze, trześavjiszeze, nēnji-
szeze, e t. d. nōdalszi, nōbleszi, kijanca, wōkrēszena
nōdrogszi, nōvjigszi, nōmjeszi, nōdłegszi, njēszczero,
njēvjitro, pōgonjocz e t. d. sechi, żelti, mlodi, gipki,
letki, lechi, bladi, slepi, prosti, krzevi, zemni, cali;
gōscine, ladenk, skōbrōnk, kōcētk, domēczk, topōrk,
cvjardi, cęzki, pōstrōnk, korvjine, varenk, przepōdk,
pōtēpjenc, szalenc, dobētk, zorōbk, venalōzk, vebōrk,
robōczk, paznoke, anjōlk, wōbrozsk, Krolēvc, Zarnōvc,
przechōvk, wōgrōdk, djobelk, porēnk, wōstātk, wōkōnk,
jēzēczk, kōmjink, spōczink, zoglōvk, wōklepane, pō-
ppichānc, vegnānc, zegārsk, zopjēcck, kavēlk, pōslānc,
nopjātk, rachūnk, zadātk [narękę, bōżok], dodātk,
arcedēf, belecō, belni, beledze, brzedki, donāt, do-
stātk, dotāt, dregi, trzeci, dzevi, drzewjani, gęsti, gre-
bi, gorzki, mjalaki, chori, jędrzni, kōvānc, pōdgābk,
noglōvk, łonski, mjitki, Pōmarēnk, pokōszk, rolō, smut-
ni, vestrōdk, zloti [złoti *Gulden*], vjiei, veszi, njiżi,
lepji, gōrzi, vjaterk, zołādk, pōddāszk, kōzēlk; za-
przigaja, nāgonjaja, dōježdzaja, vēzeraja e t. d.

Często przechodzi akcent rzeczowników jednozglóskowych a czasem e z dwóch sylab się składować na przejmik jednozglóskowi (praepositio): nā dno, nā zemję, nā njebo, nā dzen; pō pjosk, pō zemję; nā pol, nā płot; przē drodze; dō wode, dō mjasta, dō pje-
kła, dō njeba; wōd vschóde, wōd mórza, wōd Pucka, wōd livka; zā nogę, zā pole, zō mję, przēz nos, przēz pole, przēz vjes; wū brata, wū sostre, wū pana, wū spovjedze; bēz zomka, bēz kija; przed nogi; zē vse, zē Gdąnska, zē svjata, zē Szlogi.

Zazwyczaj zachowują rzeczowniki, przemiotniki e czasowniki w odmianach swój akcent, np. cēlę, cēleca, cēlece, cēlece, v cēlece; celęta, celęt, celętomi, celętami, v celętach. Łesena, łesene, łesenje, łesenę, łeseno, łesena, v łesenje, łesene, łesen, łesenom, łesenamji, w łesinach. Człōvjek, człōwieka, człōvjekovji, człōvjecze, człōvjekę, v człōvjekū. Dōbri(e), dōbreho, dōbremu, dōbrim, v dōbrim, dōbrzi, dōbrech, dōbrim, dōbremji, v dōbrech. Lechī, lechēho. Jo gōdaję, te gōdosz, wón gōdo, ma gōdoma, va gōdota, me gōdome, ve gōdoce, wónji godają; jo [jo jem, jom] gōdeł, godā, godāto; gādoj, gādojma, gādojta, gādojme, gādojce; gādac, gadajāci.

Vzględe lecze podwojne zdrze *Roczniki Słowjanskje* a vzględe slov Kaszebom włosce-
vech PRAJSA.

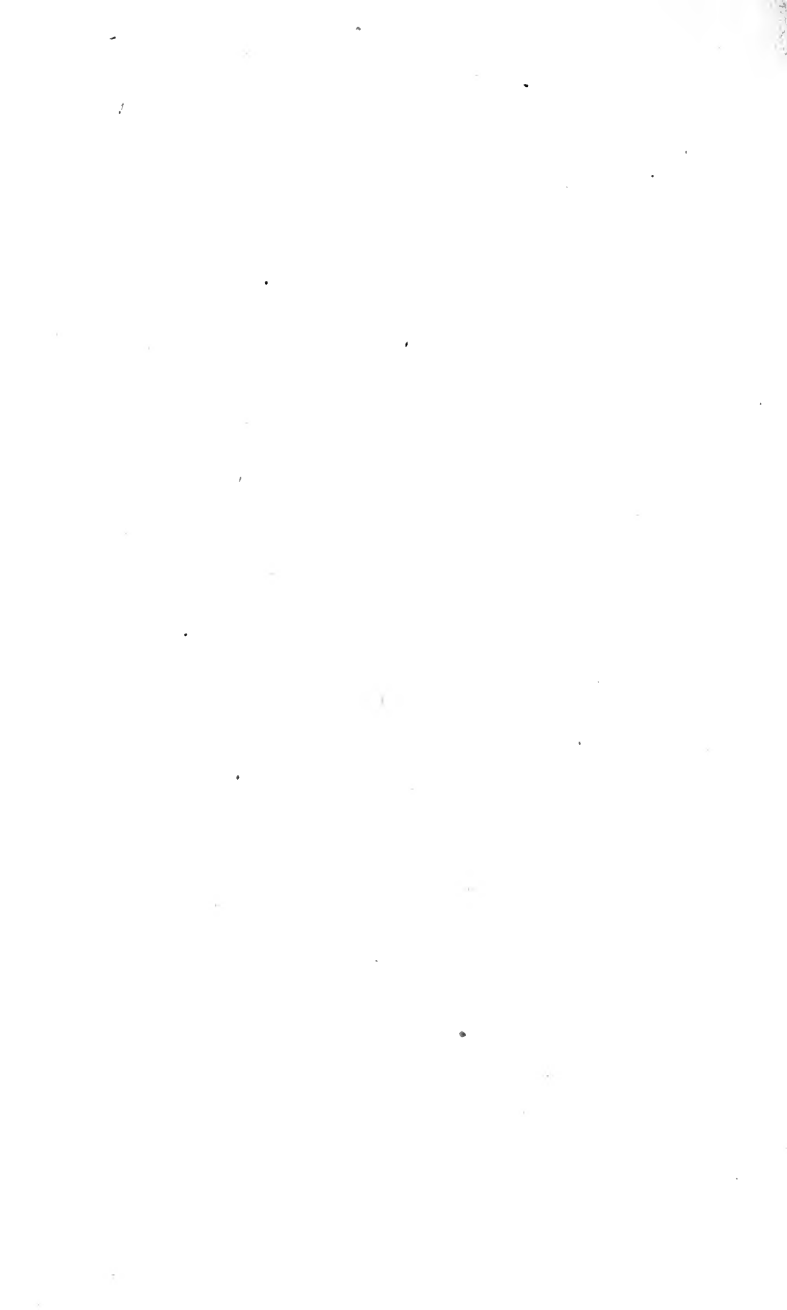
- 8) To je rzecz zvezajno, że lud, chłtteri njimo v swōji mōvjje xaszki drekovanech, vszedze jednak nje

godo, jeno se verobjaja dialekta podług wóbcowanjo. Religijo mo tu vjelgi vpliv e pódtimvzględe twórze Vejherowo njibe centrum dlo Kaszeb veznanja katoleckjeho; mnjesze wódcenjo pókazęją se pódlug parafiji; wósoblevje wu Kaszebov veznanjo evanjelickjeho na Pómórze, tak mają wónji v parafiji Szmedzinski wókoło Gardeskiego jezora v wókregu Slepiskim grepę sobje vloscevech verazov. V njechtereich stronach zos barzo przecigaja, jak to mjedze Kóscerzeną, Betovę e Chójnicamji, wósoblevje v parafiji Bórszeszkóvski. Cze Beloce na kępje Svorzevski przedtim wód jinszech Kaszebov wóda bele wóddzeloni, to jesz nje je decht gvesno dovjodłe, ale vjele wuczonech tak wutrzemuje. Nolepji zachóva se móva Kaszebsko nad granca njinjesze Pómóranije e teraznjeszech Pres Zachódnech, a to tak s te jak e z ne strone, bó ta granca dlo Kaszebov njick nje znaczy; vejajsze, że naszi braco tę dali pód Slepisk, co ros vjice z leterska abo kalvjinska są, a me tu zos póde Gdąnsk katolekamji. Ale me sobje teros vjedno jesme vjerni e godome do se le pó naszemu, móvą naszech przodkov, naszech wójcov, chtera jesme z mlekę macerzinskim vesale; jo navet tę do tech spółszczonech Kaszebov za Chójnicamji pód Tuchoła, Zlotovę, Nakłę, Bigdoszczę, Svjećę, Novim, Gnjevę me jinaczi móvjic, jakto wónji tę rzeką,

nje chceme, bó me godome ezestą mówną Kaszeb-
ską, jakbe sekjera rąbjeł, a nje zepsetą pólszcze-
zną; przelim me meslime, że to je z godką jak
s krajami, a naszi przodkowie trzimale sę prze-
słowjo: *Jinsze kraje chraleme a r swójjich se-
dzeme; me zos sobie rzeczeme: Czezech mor-
dło pótrzebe sę wuczemy, a swójją, dzele mo-
żeme, gadojme.*

D O D A T K .

K I L E S Ł O V

WÓ KASZEBACH I JICH ZEMJI

PRZEZ

Wójkasena.

Kóchani bracie Kaszebo! Kjej te czetosz xażki tak cezech jak e Słowjanskich pjsiorzi, co wó naszech przodkach vspómjinają, a sę belno nje zastanovjisz nad mjonamji, jakich do wóznaczenjo mjeszkancov nasze zemje potrzebuja: tej możesz letko tak zbłędzec, że zrobjisz z naszech przodkov przenomji sztere narode, choć wónji v provdze le jednę cząstkę vjelgieho rode Słowjanskjeho stanovjile, jak to me, jich vjerni pótomkovje, jesz pódzisdzen jesme provdzevemji Słowjanamji.

Zemja Kaszebsko eignę sę ju v nodavnjeszech czasach wód mórza Baltickjeho, czele, jak me je teros zovjeme, Vjelgjeho, jasz pó rzeki Notecę e Vartę mjedze Wódrą e Vjislą. Ledovji tutejszemu dovale dzejopjsiorze rózne nazvjistka: Venętov czele Vendov, Słowjanov, Pómórczanov, Kaszebov. Póvjostki Grekov e Rzinjanov, jakbe na zemji naszi njeğdesz mjele Mjemce mjeszkac, pómjijaję, bó ju

dose vjele pjsorzi Mjemjeckich je za decht njegvesne wuznale. Tak pójjodo Sell zaros na poczátku swóje historiji xęstwa Pómórskejho: „Vszetkje póvjesece Greekich e Rzimskich pjsorzi wó narodach Mjemjeckich, co na Pómórze njele mjeszkae, spówóde, że tak jedni jak e dredzi njigde v tech stronach nje przebivale, že nodto przez njich pódane grance są tak njerozemne, co anje dobreho przepuszczenjo wó mjescach, chtere wópjiseja, njedzvolaja, trzeba wuznać za bojki.“ Ten som pjsorz robji dali to spóstrzeženje, že vszetkje do vne nazve mjast, vsi, rzek, gor e t. d. jak stoją v storech dokumentach zapjisane, nje są Mjemjeckie le są Slovjangske. Co nas wóczevjisece przekóneje, že Slovjanji bele pjirszemji mjeszkancami wóznaczonech stron pód rožnemji mjonamji. Na vejasnjenje te rzece nje zbivo nom tesz na dowódach z dzeł tak starožitnych jak e novszech pjsorzi.

Naturalista Rzimski Plinius, žejaci v pjirszim vjeku pó narodzenju Christusa, pójjodo v xędze 4. rozdzale 13: „Njechtere strone bele tu, t. j. mjedze gorami Karpackimi e mórze Baltickim, zamjeszkane przez Sarmatov, Vendov, Skirov, Hirrov.“ Mjono Vendov ju wód teho czase nje veszlo z wuživanjo. Dzejopjsorz Rzimski Tacitus, chteri wókoło 100 roku pó Christuse žeł, verožo se v swóji rospjavje wó Germaniji v rozdzale 4 tak: Cze jo mom Rusinov, Venetov e Finov póleczec do Germanov

cze tesz do Sarmatov, telo som nje vjem.“ V dregim vjeku pó Chr. žejaci geografista Grecki Ptolemeus vspomjino v 3 xędze barzo często mjonu Vendov. A wuczoni badocz Slovjanski Dobrovski v dziele: „Wó nodavnjeszech sedzebach Slovjauov w Europje,“ pórovnawsze zdanjo novszech dzejopjisorzi s pjenjadzę Volusiana z roku 253 po Chr., ze zemjobrazę Rutingera z dregjeho abo pjateho vjeku, e t. d. konczy temji słovamji: „Nodavnjesze zamjeszkanje Vendov belo prze wuplevje Vjiste do mórza.“ Gota Jornandes, będaci biskupę v Ravennje, mjesce pólnocnych Włoch, wókoło r. 550 pó Chr., pjisze v dziełku: „Wó póczatkach Gotov“ rozdzale 5: „Za Dunaję leži Dacijo, wótoczone vesokimji goramji v ksztelce vjinca, pó chtereho levi stronje, póczawsze wód zrodel Vjiste ku pólnoci, na njezmjerni przestrzeni mjeszko barzo leczni lud Vendov czele Vinidov;“ a v rozdzale 23: „Ten lud, chóc je jedneho rode, mo troje mjon: Venetovje czele Vendze, Antovje, Slovjanej.“ Wókoło 650 r. póvjodo Fredegar v swóji chronjice, rozdzale 48: „Samo przeszed do Slovjauov, co mjele przezvjistko Vinidov czele Vendov;“ a v rozdzale 67: „Slovjauov z przezvjistkę Vinidov.“ Tę samę drogę szle pózdniejszi dzejopjisorze. Tak póvjodo słavni Naruszewic v Historiji narode Pólskjego, xędze 6. rozdzale 51. „Mjemce nazevaja jich, t. j. Kaszebov, sz pózdizden Vendamji, co to samo znaczy jak

Słowjanji, czterech v nodavnjeszech vjekach tesz nazewale Venedamji, Vinidamji, Venetamji, Vinitamji, Vinulamji.“

S teho vszetkjeho venjikają dvje rzeczy: 1) że pjrszi historiczni mjeszkance zemje Kaszebskje bele Słowjanji; 2) że mjono Vendov nje noleži jednje do częsce rode Słowjanskjeho nad mórze, mjedze rzekamji Vjistą, Wódrą, Vartą e Notecą, chteri, jak se to njiži pókože, nazwa Kaszebov przepodo; ale że wóno mjono wóznoczno vszeden lud Słowjanski abo przenomji jeho dosc znaczni dzel.

Gvesno njicht nje bądze chceł całeho rode Słowjanskjeho v dopjerze verzekłech grancach zamknąc, chtereho sedzebe wód njepamjjetnych czasov zajmóvale e zajmują vijkszą półovę całe Europe. Dlo teho mjono Słowjanov, jak rzecz každemu svjadomą, pómjijają, e do nazve Pómórzezanov przestępuję. Pjrszi dzejopjisorz mjono Pómórzezanov wspomjnujący je Jadom Bremenczik, żejáci wókoło roku 1060. V jeho historiji kóscelni, xędzie 2. rozdzale 13. znajdeje se następujące mjesce: „Wódra wóbrocevsze se ku pólnoci pjenje przez zemję Vinulov jasz przindze do Jumme mjasta, dze dzeli Pómórzezanov wód Vilkov.“ Tę samę mesl e vnet temji samemji słovamji mome verażoną v chronjice Słowjanski Helmolda, perzinką pózdni żejaceho, v xędzie 1, rozdzale 11. Pódlug tech dwójga głownych zrodeł kjerovale se novszi dzejopjisorze s tą

jedenje roznjica, že njechterzi roscigale grance ku zachódovji jasz pó rzekę Eidrę czele jasz pó Daniją. V tim znaczenju pjsze wó Pómórganach pevni autor, wópóvjodajáci žece Sv. Ottona, biskupa Bamberskjhého, v xedze 2, rozdzale 1: „Pómórze cignęło sę jasz pó Daniją.“ V kodexe diplomaticznim Dregera stoi v jednim z nodavnjeszech dokumentov: „Szczeceno v Pómóraniji.“ Jednak nje telko v tech stronach nad mórze mjeszkajácech Słowjanov zovją póbratimce Pómórganamji, ale e dze jindze, tak np. nad mórze Hadrijatickim. Co vjidocznie stąd póchódzi, že ta nazwa njic vjici nje wóznoczo, jak jedenje lud, chtereho sedzebe jasz pó mórze sigają. Dlo teho pótrzebuje sę s tim samym pravę mjono Pómórganov dlo mjeszkancov nad mórze Vjelgim tak z ne jak s te strane Wódre.

Stąd jasno sę pókazeje, že Kaszebji są Pómórganamji; ale nje vszetce Pómórganji są Kaszebanji.

Włosceve mjono lede na vspómnjoni przestrzenji mjeszkajáceho je Kaszebji. Ale nje mjeszo sprzeczká, jak wó veprowadzenje te nazve, paneje navet wu nolepszech pjsorzich vzględę wóznaczenjō granic; gdesz jeden dzejopjsorz abo geografista je tu a dregi tę cignie. Co głóvnje stąd póchódzi:

V nodavnjeszech czasach beło wu nás Kaszebov, jak wu vszetkich Słowjanov, žece patriarchalne, t. j. wójc rządzeł swójjim rodzenstvę, a nostarszi ve vse bele przełożonemji nad całą vsą v rze-

czach svjeckich, v rzeczach zos dechównych mjele zvjerchnosc xęžo. Dopjerze v ten czas, kje sąsędne narode, wósoblevje Mjemce, Dunczecze e Presoce, zaczęle napadac nasze zemję Kaszebską, muszele nasi przodkovje nad Vjislą, Wódrą e mórżę dowodcov czele xążet sobje wóbjercac, cobe njimji dowódzele przeciwko napastnjikom. Tim spósobę póvstało jedno xęstvo nad Vjislą z głóvniim mjastę Gdąnskę, dregje nad Wódrą ze stolecą v Szczecenje, trzece nad mórżę Vjelgim wókoło Słepska, czvjorte ze Starogardą nad rzeką Vjertziszą, pjate ze Starogardą njedalek Wódre, szoste v Svjecu nad Czorną-wóda e Vjislą, e jesz porę nad Notecą. Pójedinczi xążeta chcele mjec wóddzelne gódnosce, przez co grepę tytułov wutwórzele, do chterech pómnoženjo vjele sę przeczenjile jich pótomkovje czeto przez pódzale wójczesteho majątku, cze tesz przez chcewósc długich napjisov. Njechterzi xążeta zmjenjale tytułe swójjich póprzednjikov, choć teritorium benomji sę nje zmjenjiło; bó navet jeden e ten som rządca jedneho e teho sameho xęstva bez zmjenjenjo granc pjiseł sę różnemji czasamji różno. Na dowód vspómnjonech rzeczy słuži nolepji Codex diplomaticus Pomeraniae przez Dregera. Tu czetome na dokumentach s dvannosteho vjeku, że xąże Kadzemjercz na Szczecenje sę pjiseł: „Dowodca“ abo „Xąże“ abo „Dowodca e xąże Słovjanov“ a czase „Xąże Pómórczanov.“

V tech samech letech mjanovel se jeho brat Bóguslav v Starogardze njedalek Wódre: „Dowodca Pómórczanov“ a ros „Dowodca Leuticiji.“ Kje to se nad Wódrą dzalo, pjisale se rzadce Nadvjislanci ve Gdąsku: „Dowodca Pómórcza“ abo „Dowodca caleho Pómórcza.“ A Grzimislav v Starogardze nad Vjersizą nazevo se: „Jeden s xażet Pómórcza.“ Nad Notecą e Vartą panovel tej Gnjevomir. Ta sama dowólnosc mja mjesece v następującim e późnjeszych vjekach. Krol Dunski Valdemar II, pódbjivsze wókólece nadmórcskje, wósoblevje wókolo Step-ska, Dirłova, pjisel se: „Krol Dunczekov e Slovjanov.“ Xáže Nadvjislanski Svjetopólk e jeho sin Mszczug II ve Gdąsku titulują se: „Dowodca caleho Pómórcza.“ Rządca Nadwódrzanski Bóguslav II e jeho brat Kadzemjerz ve Szczecenje mjaneją se: „Dowodca Pómórczanov,“ a raze: „Xażeta Pómórczanov“ abo „Dowodce Slovjanov.“ Xáže Nadwódrzanski Barnim e jeho sin Bóguslav v Starogardze nazevają se: „Dowodca Slovjanov zemje Kaszebskje.“ Rządca Nadwódrzanski Bóguslav e jeho sin Vartislav v Szczecenje pjiszą se: „Dowodce Slovjanov e zemje Kaszebskje.“ Jich następcia Otto: „Dowodca Slovjanov e zemje Kaszebskje e Pon na Szczecenje,“ abo le „Dowodca Slovjanov e zemje Kaszebskje.“ A jeho senovje Otto, Vartislav e Barnim mjele takje titule: „Dowodce Szczecena, Slovjanov, zemje Kaszebskje e Pómórcza,“ a pó

smjirci Ottona: „Me Bóguslav, Barnim, Vartislav, braco, Dowodce Szczecena, Vendov, Kaszebov, Pómórzanov e xażeta Rugov.“

V ten sposob możnabe jesz dali jic; ale do nasze rozprave to, co jesme ju nadmjenjile, gvesno vestarczy.

Pózdniejszy dzejopjisorze e geografisce chcele pódlug vspómnjonech titulov wóddzelne zamjeszkanjo Slovjanom, Vendom, Pómórzanom e Kaszebóm wóznaczeć, nje zastanovivsze sę nad tim, że pjirsze mjono wóbejmuje cali rod Slovjanski mjedze mórze Baltickim, rzeką Łabą e Hołożą (Sale), goramji czele lasę Czeskim, Vlochamji, mórze Hadrijalickim e Czornim jasz przecz v Aziji mjeszkajaci; że mjono Vendov brało sę abo na wóznaczenie vszetkich Slovjanov, abo przenomji znaczne jich częsce; że trzece mjono pótrzebuje sę pódlug swójego póchódenjo z rovnim pravę dlo bele chterech Slovjanov nad mórze. Ta niebocznosc abo njěsvjadomosc narobjila tim pjisarzom vjele chłopote, tak, że nje telko jeden z dregim sę nje zgodzaja, ale njechterzi są navet sami ze sobą v sprzecze. Naszi prodkovje bele, jak me dzis jesme, Slovjanamji, Vendamji, Pómórzanamji; ale wónji miele jesz vłosne mjono Kaszebov. Że zos wónji całą przestrzen mjedze rzekamji Wódrą, Vjislą, Vartą e Notecą a mórze Vjelgim zajmóvale, vekoże sę v następującim.

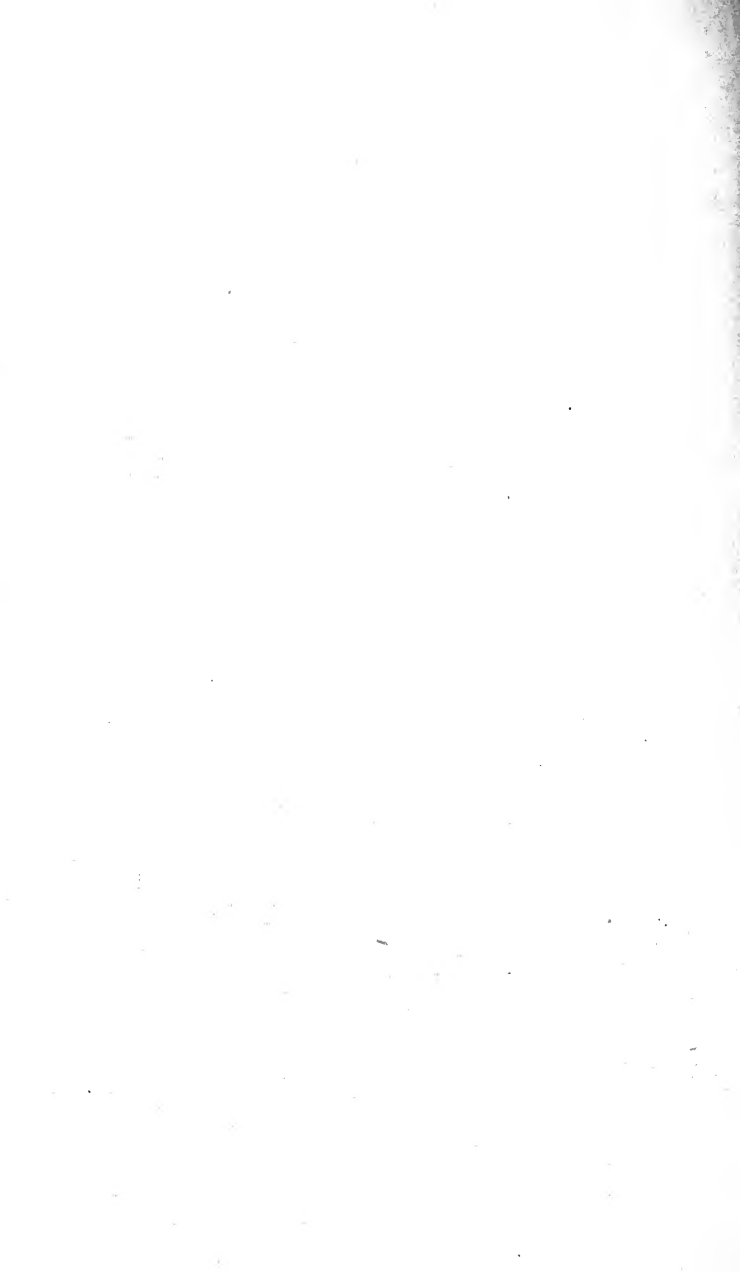
Noslavnjeszi dzejopjisorz Pómórski z dawnjeszych czasov je Kanzov, žejaci wókoło r. 1530. Wón póvjodo v svojim dzelku „Pomerania:“ „Kaszebji twórzą część Pómórczanov, czele są ci Vendovje, chterzi nje nad mórzcę ale dali v kraju mjeszkale; przeciwko zvezajovji dovnech Vendov dlugje suknje z gubamji nosele. Jich sedzebe bełe te, dze teros biskupstwo Kaminskje, Pómórelijo (Prese kroleskie) e Nowo-Marchijo (Wukrajina) są. Jich mówa, chtero mo swóje włostnosce, wutrima sę jedenje v Pómóreliji.“ A zos wnet vszetce lepszi geografisce wóznoczają sedzebe Kaszebov nad mórzcę, głovnje wókoło rzek Parzante e Rzegi; tak robji np. Mack Seutter, Gerard Valk, Jan Baptista Homan, Fręc de Vitt, Sanson; abo wókoło rzek Vippre e Stepjice, jak to: Jan de Ram, Nisko, Vischer; abó jim tesz dają dwójakie zamjeszkanjo; tak pjisze jich Konrad Lotter na jednym zemjobrazu nad rzekami Parzantą e Rzegą, a na dregim wóznoczó jich v Marchiji Gdąnski. Geograf Mjemjecki Schvarz póvjodo: „Rzeka Radunjo veplivo z jedneho jezora v Kaszebach Pólskich.“ Wóstatne zdanje scwójrudzają wósoblevje Gundling v wóppise Pómórcza: „Kaszebe są Pómórelija, teros do Pres Pólskich należąca, wóprocz panstv Lębórsckjeho e Betovskjeho;“ e nasz sławni zemjopjisorz Kluver, rodę ze Gdąnska, žejaci na póczátku setmenosteho vjeku, v ten spósob: „Grance Pres ku zachódovji stanovją Kasze-

be;“ a dropkę njiži: „Wojewóctwo Kaszebskje, mjedze Presamji e Pómórze leżące, belo njegdesz szerzsze jak teros wóno je. Cało częsc Pres, wókoło Vjisle leżaco, co se teros Pómórelija zvje, przepoda przedtim xażetóm Kaszebskim. V zemji, chtera teros Kaszebską mjaneja, je glovne mjasto Chójnjice, a pómjesze są Czlochowo, Betowo, Leborg.“ Pjilni dzejopjisorz Pólski Naruszewicz chceł v ti mjerze vszetkje sprzecznosce pógódzec e dlo teho vnet vszetkje dopjerze vemjenjone zdanjó do historiji narode Pólskjego przeja; tak pjisze wón v xędze 6. rozdzale 41: „Kaszebe, częsc Pómóranje s te strone rzeki Parzante e mjasta Kołobrzega;“ v jednim przepjisku do xęgi 11: „V Kaszebach za Parzantą bełe jesz puszcze;“ v xędze 13. rozdzale 21: Slepską Pómóranija nazewale Pólosze tę częsc Pómórze, chtero se roscigo nad mórze Baltyckim wód rzeki Lebe, grance marchiji Gdąnskje, jasz do rzeki Parzante, abo, jak niechterzi chcą, do rzeki Rzegi, dze mjeszkancov tętjszych zvezajno nazevome Kaszebamji.“ Na jednim z jeho krajobrazov je tę zapjisane mjono Kaszebov, dze beła marchijo Gdąnsko; a v xędze 13. rozdzale 2 je wóznaczone rońnjica mjedze Kaszebamji zmjemczonemji e Kaszebamiami Pólskiemji v ten spósob: „Pótomkovje teho Bóguslava, co wósteł xażecę Rzesze Mjemjeckje, przechilevsze se jesz barži do Mjemcov, nje telko vłosnech póddanech, Słovjanov za Wódrą, stale se

przesladownijkamji przez wegonyanje wódvjecznych mjeszkancov tego kraju, przez sprovoznanje do nje-
ho Mjemjeckich wósadujikóv, przebelecov; ale navet
e s te strane Wódre v Pómóraniji Slepiski czele
Kaszebach Pólskich pómikale swóje zabóre.“

S tech przetoczonych mjese kóždy czlovjek, chóc
le perzinkę v zemjopjisarstvyje bjegli, letko može pó-
znae, že njedze rzekamji Vjisła, Wódra, Vartą e
Notecą a mórzą Baltickim, czele, jak me je zovjeme,
Vjelgim, decht žodneho mola njima, dzebe Kaszebj,
naszi przodkovje, nje mjeszkale. Przez to ju koncę
tę rozprawę slovamji Bantkjego, z Dzejov narode
Pólskjego (na str. 62) vejetemji: „V Pómóraniji za
Wódra Lutice, a s te strane Wódre Kaszebj!“

I.

Cena rążeczek Kaszebskich.

A. Ve Gdąnsku wu Wedela:

1. Xążeczka dło Kaszebów.
1 trojok, to je 3 grosze czele 1 strzebrznjik.
2. a) Bozmówa Pólocha s Kaszebą.
1 szostok, to je 6 groszi czele 2 strz.
b) Ta sama s krajobrazkę.
1 polósmok, to je 7½ grosza.

B. V Krakovje wu Łukaszewicza:

1. Kile slov wó Kaszebach, jich zemji e jejich moyje.
2. polósmoki, to je 15 groszi.

II.

Cena zemjobrazov Kaszebskich.

Ve Gdąnsku wu Wedela:

1. Krajobrozk częsce zemje Kaszebskje.
1½ grosza (bączk, malinki).
  2. Zemjobroz dokładni. Mapa pjirszo
3 tinfе czele 18 strzebrznjikov.
-

T R E S C .

---

	str.
<i>Przedmowa</i>	3.
Xaże Svjetopólk	5.
Wó zmjenczenju Kaszebov Nadwódrzanskich	32.
Wuvogi nad mówą Kaszebską	38.
<i>Dodatk.</i>	
Kile slov wó Kaszebach e jich zemji	51.

Cena Zlot. Pol. 2.

118

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS PO

UNIVERSITY OF TORONTO LIBR

DK
4600
K345C44

Cenowa, Florian Stani
Trze rosprave

